

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bestuurskundige Berichten juli 2011: vrijheid

Wagenaar, C.; Bitter, J.; Burgers, E.; Degen, T.; Grasmeyer, L.; Tongeren, M. van; ... ; Verhoef, J.

Citation

Wagenaar, C., Bitter, J., Burgers, E., Degen, T., Grasmeyer, L., Tongeren, M. van, ... Verhoef, J. (Eds.). (2011). Bestuurskundige Berichten juli 2011: vrijheid. *Bestuurskundige Berichten*, 26(4). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3212065>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3212065>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

*Martin van Hees analyseert
de waarde van vrijheid*

*Menno Hurenkamp en Monique
Kremer over vrijheid als ideaal*

*Voor- en tegenstanders van
de vrije markt aan het woord*

TNT Post
Port betaald

Bestuurskundige Berichten

25e Jaargang, Nummer 4
Oktober 2011

Semi-wetenschappelijk magazine van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

Vrijheid

Het Beste voor het openbaar bestuur

Acestes Public Sector Strategy is een onafhankelijk Nederlands adviesbureau dat overheidsinstanties adviseert en ondersteunt op gebied van strategie, beleid en organisatie.

Acestes is institutioneel lid van de B.I.L. omdat we er aan hechten een goede relatie te onderhouden met de gemeenschap van bestuurskundestudenten. Acestes is een bestuurskundige praktijk: onze methoden, onze benadering, de materie waarop wij ons richten en onze klanten maken het dat. Bestuurskundestudenten zijn daarom belangrijke mensen: velen zullen wellicht ooit klant van ons worden. En enkelen worden wellicht collega.

Wij zijn altijd op zoek naar het bestuurskundige toptalent om onze praktijk te versterken. Indien je beschikt over een mastergraad, goede studieresultaten, blijk geeft van enthousiasme voor de publieke zaak, oprechte interesse in een loopbaan als consultant en van een brede oriëntatie tijdens je studie, kijk dan op onze website: **www.Acestes.nl**

Acestes

Public Sector Strategy

Waarde lezer,

Voor u ligt de vierde en daarmee alweer de laatste editie van de 25e jaargang van Bestuurskundige Berichten. Om deze lustrumjaargang niet geheel onopgemerkt aan u voorbij te laten gaan zal in de verenigingskatern een artikel worden gewijd aan de geschiedenis van het blad. Tevens gaan twee alumni in gesprek over de B.I.L. en de BB in hun studietijd. In de verenigingskatern vindt u tevens verslagen van het AlleJaarsWeekend en de EersteJaarsDagen en een voorstelinterview met de bestuursleden van het 27e bestuur der B.I.L.

Het thema van deze editie is 'Vrijheid'. Vrijheid, een begrip met veel gevoelswaarde en betekenis. De Universiteit Leiden heeft niet voor niets als motto 'libertatis praesidium': bolwerk van de vrijheid. Het begrip wordt breed toegepast in bestuurskundige, politieke, economische, juridische en maatschappelijke gebieden.

Om u een breed scala aan artikelen te bieden wordt het onderwerp in dit blad door diverse gastschrijvers belicht vanuit bestuurskundig, filosofisch en politiek-economisch perspectief. In de opiniekatern komen de politieke voor- en tegenstanders van de vrije markt aan het woord. In de wetenschappelijke katern leest u meer over de politiek-filosofische waarde van vrijheid in een bijdrage van Martin Hees en schrijven Menno Hurenkamp en Monique Kremer over vrijheid en de rol van de overheid.

Ook de studiekatern is wederom gevuld met interessante artikelen die aansluiten op de studie bestuurskunde. U treft hier een artikel over de Campus Den Haag aan. Welke ontwikkelingen hebben zich in het verleden afgespeeld in de samenwerking tussen de Universiteit Leiden en de stad Den Haag en hoe zal deze samenwerking er in de toekomst uitzien? Daarnaast treft u een artikel aan over de relevantie van de filosofie voor de bestuurskunde en een interview met een internationale Masterstudent.

Ik wens u veel leesplezier.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in red ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines.

Charlotte Wagenaar
Hoofdredacteur

Colofon

Bestuurskundige Berichten

Semi-wetenschappelijk magazine van de
Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

Postbus 9555, 2300 RB Leiden
Tel. 071-5273696, Fax. 071-5273979
E-mail: secretaris@bilboard.nl
Internet: www.bilboard.nl

Jaargang 25, nummer 4 - Oktober 2011

Hoofredactie:

Charlotte Wagenaar

Eindredactie:

Max van Tongeren

Redactie:

Jasper Bitter, Eline Burgers, Tom Degen, Laurie
Grasmeijer, Max van Tongeren, Sebastiaan Verhey en
Jelle Verhoef.

Lay-out:

Charlotte Wagenaar

Aan deze editie werkten mee:

Martin van Hees, Menno Hurenkamp, Wil van der Klift,
Soraya Koendjibiharie, Monique Kremer, Ruben Libgott
Toine Manders, Lisanne Molina, Thomas O'Neill, Hans
Steensma en Hewitt Walker.

Advertenties:

Vera Voogd, Tel. 071-5273696

Redactieraad:

Dr. F.M. van der Meer
Drs. A.D.N. Kerkhoff

Oplage: 1000 exemplaren

Abonnementen:

Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten
gratis thuis. Voor niet leden kost een abonnement €11,35
per jaar. Dit dient te worden voldaan op bankrekening
56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. te Leiden o.v.v. 'Abonnement
Bestuurskundige Berichten'.

Uitgever:

Orangebook, verenigingsdrukwerk & advies
www.orangebook.nl | Tel. 013-5802195

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de
Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.)
en verschijnt viermaal per jaar. Het is niet toegestaan
zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze
het geheel of delen van dit nummer te reproduceren.
Waar redacteurs op persoonlijke titel hun mening geven
is dit niet noodzakelijkerwijs die van de gehele redactie.
De redactie behoudt zich het recht voor stukken in te
korten, te wijzigen, dan wel niet te plaatsen.

Foto omslag: Sun Woman

ISSN 0920-5772

© Copyright 2011 B.I.L.

Informatie

Voor actuele informatie omtrent openingstijden
van de B.I.L.-kamer, activiteiten van de B.I.L.
en andere relevante zaken kunt u terecht op
onze website: www.bilboard.nl.

Mededelingen

Wijzigingen doorgeven

Bent u verhuisd of is uw telefoonnummer of
e-mailadres gewijzigd? Geef uw wijzigingen
door via secretaris@bilboard.nl.

Bijdragen Bestuurskundige Berichten

Leden die interesse hebben in het leveren van
een (thematische) bijdrage aan een volgende
editie van de Bestuurskundige Berichten
kunnen zich richten tot de Commissaris
Bestuurskundige Berichten via BB@bilboard.nl.
Ook reacties op publicaties in deze editie
worden zeer gewaardeerd.

Onderwijs evaluaties

Om bij te dragen aan de kwaliteit van het
onderwijs is de B.I.L. altijd op zoek naar leden
die hun mening over het onderwijs willen
delen. Aanmelden voor deelname aan een
paneldiscussie kan via BEL@bilboard.nl.

Inhoudsopgave

Wetenschappelijk

Vrijheid, onder andere een ideaal 6
Menno Hurenkamp en *Monique Kremer* analyseren aan de hand van het essay 'Vrijheid als ideaal' of vrijheid wel daadwerkelijk een ideaal is voor burgers.

Liberaal paternalisme en de waarde van vrijheid 10
 Politiek-filosoof *Martin van Hees* over liberalisme, paternalisme en de specifieke en niet-specifieke waarden van vrijheid.

Opinie

'In een vrije markt economie geniet het individue echte vrijheid..? (1)' 13
 De visie van *Toine Manders*, voorzitter van de Libertarische Partij, op de vrije markteconomie.

'In een vrije markt economie geniet het individue echte vrijheid..? (2)' 16
 Een reactie van *Wil van der Klift* van de Nieuwe Communistische Partij Nederland op de liberale visie van dhr. Manders.

Studie

Filosofie, politiek en sex 20
 Een artikel van *Thomas O'Neill* over de relevantie van de filosofie voor het openbaar bestuur.

Campus Den Haag 22
Tom Degen zet de geschiedenis en toekomst van de Campus Den Haag uiteen in een artikel over deze faculteit van de Universiteit Leiden.

Interview with Hewitt Walker 24
 An interview with *Hewitt Walker*, an international Master student, about his study and experiences in Leiden.

Vereniging

Interview met het 27e bestuur 26
 Het 27e bestuur van de B.I.L. beantwoordt vragen over zichzelf, de B.I.L. en het aankomend jaar. Lees hier over hun stamkroeg en hun ideeën!

AlleJaarsWeekend 29
 Een verslag van het eerste AlleJaarsWeekend (AJW) van de B.I.L. dat plaatsvond in Elst, van de hand van *Soraya Koendjibiharie*.

EersteJaarsDagen 30
Lisanne Molina vertelt hoe de EersteJaarsDagen (EJD) verliepen waarbij nieuwe leden gedurende een verblijf van twee dagen in Drenthe kennis maakten met de B.I.L.

Verhaal uit de oude doos 31
 Een terugblik op een activiteit van de B.I.L. in haar zesentwintigjarige geschiedenis. Dit keer wordt de geschiedenis van Bestuurskundige Berichten samengevat door *Max van Tongeren*.

Alumni

Bestuurskundige Berichten blikt terug 32
 In een dubbelinterview vertellen *Ruben Libgott* en *Hans Steensma*, beiden alumnus van de B.I.L., over hun tijd bij de B.I.L. en in de commissie Bestuurskundige Berichten.

Vrijheid, onder andere een ideaal

door Menno Hurenkamp
en Monique Kremer

Essay naar aanleiding van B. Snels en F. Halsema (2005) 'Vrijheid als ideaal', Amsterdam Boom, in Beleid en Maatschappij, nr 1 2006.

"Freedom is just another word for nothing left to loose". Janis Joplin heeft 2006 niet helemaal voorzien. We krijgen een nieuwe zorgverzekering, loopbaanonderbreking, keuzevrijheid in de kinderopvang, het onderwijs en zelfs in de energievoorziening. Nederland kent een ongekende vrijheid. Maar niets te verliezen, nou nee. Reden te meer om ons af te vragen of meer vrijheid nodig is. Dat is geen theoretische oefening. Mensen lijken in ieder geval de keuzevrijheid beu. Slechts een klein aantal mensen stapt daadwerkelijk over van de ene naar de andere aanbieder, terwijl het overgrote deel van de bevolking bang is om een verkeerde keus te maken (getuige bijvoorbeeld een onderzoek dat de Universiteit van Tilburg in mei 2005 deed samen met het Rotterdams dagblad). Die, laten we zeggen, aarzelende ontvangst van de keuzevrijheid is verklaarbaar. Het overheidsbeleid van de afgelopen jaren is geheel gericht op mensen die hun "winsten" zo groot mogelijk willen maken. De veronderstelling is dat mensen maximalizeerders zijn, geen tevredenheidsdieren. Geformuleerd in de economische termen die de psycholoog Barry Schwarz hanteert worden mensen stevast benaderd als maximizers. Ondertussen blijken de satisficers, zij die tevreden zijn met mooie resultaten in plaats van de beste uitkomsten, stevast gelukkiger te zijn dan de maximizers. (Zie 'The paradox of Choice', 2003). PvdA-leider Wouter Bos is inmiddels een bekeerling. Het onder zijn leiding geschreven recente beginselprogramma van de PvdA opent weliswaar, anders dan alle voorgaande sociaaldemocratische programma's, met het woord "vrijheid". Maar nu stelt de sociaal-democratische voorman dat keuzevrijheid ooit bedoeld was als correctie op de verstarde verzorgingsstaat. Nu is het een totale ideologie geworden, zei hij onlangs. De centrale vraag, zegt Bos, is niet hoeveel vrijheid en eigen verantwoordelijk een burger moet hebben, maar hoe de overheid kwalitatief goede voorzieningen kan aanbieden zodat mensen weinig aandrang hebben om ergens uit te willen stappen.

"De centrale vraag [...] is [...] hoe de overheid kwalitatief goede voorzieningen kan aanbieden zodat mensen weinig aandrang hebben om ergens uit te willen stappen"

Want als je been gebroken is dan wil je gips, geen offerte. En zelfs binnen het kabinet Balkenende II neemt het gesputter toe. Sommige ministers blijken ook burger te zijn en ondervinden aan den lijve dat ze weinig zin hebben in al die keuzevrijheid. In dit licht is het op zijn minst verrassend dat het Wetenschappelijk Bureau van GroenLinks een bundel publiceert onder de titel 'Vrijheid als ideaal'. Daarin proberen de schrijvers het concept vrijheid terug te heroveren op 'rechts'. Individuele vrijheid is, zo wordt gesteld, een emancipatoir ideaal, een ideaal dat nog onvoldoende gedemocratiseerd is. Vrijheid is een luxe goed; je kunt er niet genoeg van hebben. "Het gaat om de condities om die

vrijheid te bereiken" schrijft redacteur Bart Snels. "Ook het debat over de verzorgingsstaat gaat daarom over de voorwaarden waaronder alle mensen een vrij en zinvol leven kunnen

leiden." (p.12). Met andere woorden: vrijheid mag geen "rechts" begrip heten. Ook "links" omhelst de vrijheid. En niet sinds gisteren. Dick Pels laat in zijn hoofdstuk mooi en overtuigend zien dat sociaal- democratische denkers al lang bezig zijn met vrijheid als doel.

Jacques De Kadt bijvoorbeeld ziet de democratische vrijheidsgedachte als de kern van het socialisme en voorrang dient te hebben boven "het dierbare praalwoord gerechtigheid" (p.26). En het verkiezingsprogramma van 1959, opgesteld door Willem Banning en Joop Den Uyl, voert als motto 'vrijheid gebonden aan gerechtigheid'. Pels benadrukt – en Femke Halsema neemt dat in haar conclusie over – dat individualisme geen consumentisme hoeft te zijn. Conservatieven doen het vaak zo voorkomen maar je kunt individualisme ook positief zien: als een staat waarin het mogelijk is collectieve en sociale verbanden aan te gaan. Dat is waar: individualist zou geen scheldwoord moeten zijn. Egoïst wel. Dit is al met al een belangrijke ideologische exercitie. Het is ook een politiek strategisch antwoord tegen het conservatisme van het kabinet Balkenende II. Afgaande op de vele en in de overgrote meerderheid positieve reacties die het boek ontving was dat een welkom geluid. En, maar dat is in electorale termen gesteld, mogelijk haalt het boek de ruim voorradige gefrustreerde D66 stemmers binnen. Maar het is nog de vraag of

zo'n filosofische verhandeling tot een consistent en aantrekkelijk programma leidt. Geeft 'Vrijheid als Ideaal' antwoord op de noden in de samenleving en een lange termijn visie op overheidsbeleid? Daarop is het lastiger om een positief antwoord te formuleren. Het is een boekenboek: de bronnen zijn gezocht en gevonden in het politieke debat. Maar kan een begrip als (keuze)vrijheid inhoud krijgen zonder daarbij in te gaan op het rumoer in de samenleving, zonder een gedegen analyse van de sociaal-maatschappelijke actualiteit? Wie dat doet komt makkelijk tot een andere conclusie dan dat meer vrijheid nu het belangrijkste ideaal is. Immers, vrijheid is ook een probleem. Bert van den Brink stelt in "Vrijheid als Ideaal" dat vooral de publieke vrijheid van burgers onder druk staat.

Misschien een terechte observatie, maar zeker een onnauwkeurige. De goede vraag is: wiens publieke vrijheid wordt ingeperkt op welk terrein? Wie Van den Brinks conclusie voorlegt aan de directeurs van VMBO's en ROC's in de grote steden zal onbegrip ontmoeten. Wat nou publieke vrijheid onder druk? De grote stads jongeren die zij in de klas hebben lijden aan richtingloosheid: er is juist teveel vrijheid, op straat, thuis. Succesvolle scholen – waar hard gestreden wordt tegen uitval – hebben stevast als het recept het inperken van vrijheid. Veel leerlingen varen daar wel bij. Niet voor niets zijn de studiebollen van het VWO ook lang niet allemaal gelukkig in het studiehuis. (Sterker, niet

"Een geheel vrij leven kan op gespannen voet staan met een zinvol leven"

voor niets staat dat studiehuis weer ter discussie.) Het is maar een uitdrukking van de kwestie die Snels aan het begin van het boek over het hoofd ziet. Hij ziet als doel een vrij, zinvol leven. Maar een geheel vrij leven kan op gespannen voet staan met een zinvol leven. Zoals altijd bewijst de spanning zich pas in de praktijk. Neem de wijze waarop de politiek filosoof Herman van Gunsteren en de sociaal psycholoog Hans Boutellier het thema veiligheid benaderen. De eerste schrijft in "Vrijheid als ideaal", de ander in "Vrijheid Verplicht". Beide auteurs staan niet tegen over elkaar. Ongetwijfeld zijn ze het over het goede leven min of meer eens.

Maar ze praten wel langs elkaar heen. Van Gunsteren neemt de rechtsstaat onder de loep. Hij wijst erop dat regels en wetten de burgers tegen de overheid moeten beschermen – een klassiek liberaal punt. De huidige antiterrorisme politiek geeft aan die opvatting een venijnige draai. We raken volgens Van Gunsteren in een rechtsstaat terecht die sommige burgers geen feitelijke bescherming meer biedt. Boutellier heeft een heel ander thema: hij wijst erop dat de overheid en de burger samen verward zitten in een spiraal van vrijheid en begrenzing. De burger geniet met volle teugen van zijn almaar groeiende – sociaal-economische, morele, fysieke – vrijheid. Vier keer op vakantie, drie keer trouwen, twee keer ombouwen. De overheid wil hem daarbij ook graag van dienst zijn. Maar de burger raakt snel gefrustreerd wanneer die vrijheid geen >

panklare bevrediging oplevert. Sterker, hij wil ook nog beschermd worden voor de - fysieke, financiële, sociale - risico's die alle nieuwe vrijheid met zich meebrengt. De XTC moet wel eerst getest worden. Die spreidstand remt diezelfde burger niet bij het verlangen naar (of zelfs eisen van) meer vrijheid.

Om de beide betogen in een zin bijeen te brengen: de burger die bang is voor bommen onder burka's baalt van het blowverbod. Waarop is vrijheid in zo'n context een antwoord? We moeten veel preciezer maken wanneer vrijheid een probleem is – en meer vrijheid zeker niets oplost – en wanneer een het een nastrevenswaardig ideaal is. Pieter Hilhorst doet in 'Vrijheid als ideaal' een goede poging. Vrijheid is volgens hem alleen een zinvol ideaal als het verlangen daarnaar samenhangt met een eigen identiteit. En ook de op die identiteit gebaseerde keuzes moeten wel altijd door anderen bevestigd kunnen worden – een nuancering die ook Baukje Prins in hetzelfde boek maakt. (overigens lastig want een 'eigen identiteit' is ook een sociale constructie). 'Meer vrijheid betekent dat mensen in staat zijn hun identiteit te laten gelden.' (p. 96). Veel van de keuzes die nu door bijvoorbeeld de liberalisering van de energiemarkt of de keuzevrijheid in de gezondheidszorg worden opgedrongen hebben niets met dergelijke keuzevrijheid te maken, schrijft Hilhorst. Keuzevrijheid wordt pas een interessant begrip als het wordt gekoppeld aan grote keuzes in het persoonlijk leven: voor het dagelijks geklooi werkt vrijheid soms zelfs contraproductief. Net als door sommige schrijvers in 'Vrijheid als Ideaal' wordt ook in 'Vrijheid Verplicht' gewezen op het belang van kiezen in een aantal essentiële levenssferen: zorgen of niet, met wie je trouwt, en de onvermijdelijke hoofddoek natuurlijk. Daarin lijken de bundels op elkaar. De bundels delen ook het idee dat kiezen geen consumentistische invulling mag krijgen. Zinnige vrijheid heeft veel te maken met een oud welzijnsbegrip: grip hebben op je eigen leven, zoals Jos van der Lans in 'Vrijheid Verplicht' betoogt.

Toch is er ook een belangrijk verschil: vrijheid past ook vaak niet. Keuzevrijheid verandert het collectief gedrag van mensen, en met resultaten waardoor lang niet iedereen beter af is. Keuzevrijheid kan een afname van mogelijkheden van collectieve actie betekenen. Eigen keuzes maken, in verzekeringen, zorg, welzijn en

onderwijs maakt van ons individuele consumenten. Steeds lastiger is het om een gezamenlijk belang te herkennen en om de juiste instantie te vinden om claims te leggen. Neem de in de moderne economie veel bezongen hoogopgeleide flexibele werknemers. Ze hebben afschuw van vaste contracten en voorspelbare loopbanen. Dat is voor ouderwetse types. Ze hebben dus ook een afkeer van de traditionele vakbond die zich juist voor dit soort thema's hard maakt. Dat die hoogopgeleide flexibele werknemers toch ook weer niet zoveel afwijken van normale mensen blijkt uit de recente oprichting van het AVV (Alternatief voor Vakbond), een instituut dat blijkens al haar stukken voor meer zekerheid van haar vrijheidslievende leden moet zorgen. Men verlangt naar een andere zekerheid dan die van de traditionele vakbond, maar in ieder geval niet naar nóg meer vrijheid. Vrijheid heeft perverse gevolgen op het terrein van solidariteit en politieke en collectieve actie. Voor het feit dat vrijheid niet alleen blijheid is heeft 'Vrijheid als Ideaal' te weinig oog.

Denk aan de marktwerking, die een belangrijk deel uitmaakt van het dominante beleidsdiscours sinds 'Paars'. Ook Bart Snels ziet in 'Vrijheid als ideaal' vooral voordelen van marktwerking, met name omdat ook de overheid regelmatig faalt. "Het ontbreken van de informatie die het prijsmechanisme biedt maakt overheidsplanning een hachelijke zaak." En hij wijst ook op het probleem van controle door de overheid en op de gevoeligheid van politici. Dan is marktwerking een beter medicijn. Het is efficiënter en doorbreekt bovendien machtsposities van verzekeraars en zorgaanbieders. En het is waar dat marktwerking veel goed kan doen. Of beter: dat concurrentie kan veel goed doen. Maar niet overal, en zeker niet wanneer het gaat om wat we zien als collectieve goederen of als vertrouwensgoederen, zoals economen ze noemen. Snels schrijft: wat is het verschil tussen het brood kopen bij de bakker en zorg kopen? Een naïeve of wellicht polemische vraag, die beperkte kennis suggereert over de zorg. Annemarie Marangos en Janneke Plantenga laten in "Vrijheid Verplicht" zien dat het voordeel van marktwerking in de kinderopvang inderdaad is dat de overheid betere informatie krijgt. De vraag is echter of die niet op een veel makkelijker manier – via onderzoek – verkregen kan worden. Wat ze vooral laten zien is dat kinderopvang, anders dan brood, een dienst is die je niet precies kan beoordelen: je bent er nooit helemaal zelf bij.

"De burger die bang is voor bommen onder burka's baalt van het blowverbod"

Je vertrouwt erop dat het goed is. Bovendien is kinderopvang – zoals veel zorg en zeker niet zoals brood – niet alleen in de economische maar ook in de letterlijke zin een schaars goed. Je mag blij zijn als je het krijgt. Je gaat niet 'shoppen' in de kinderopvang zoals je brood proefondervindelijk test: dat doe je je kind niet aan. Slechts 5 procent van de ouders overweegt dan ook te wisselen van kinderopvang als de kwaliteit elders beter is en 11 procent als het elders goedkoper is. Dat zou niet erg zijn. Volgens Eric Wiebes, directeur Marktwerving van het ministerie van Economische Zaken, heeft vrijheid al zin wanneer minder dan 10 procent van de mensen zijn keuzevrijheid daadwerkelijk oefent. Dan werkt de tucht van de markt al (Volkskrant, 12 november 2005). Niet-kiezers zijn dus eigenlijk free riders. Nou zullen niet alle economen dit met hem eens zijn, maar een belangrijker vraag is of op prijs concurreren wel de oplossing is voor de vragen waar burgers, dienstverleners en overheid mee worstelen. Kinderopvang a 5 euro per uur leidt volgens het Nederlands Consortium Kinderopvang tot een te hoge werkdruk en een te lage kwaliteit. Pech voor ouders, kinderen, werknemers en uiteindelijk dus ook voor de overheid. Er zijn andere manieren dan prijsconcurrentie om de kwaliteit te verbeteren. Concurrentie op professionaliteit bijvoorbeeld, en niet op prijs. Of inhoudsvolle voice, manieren voor gebruikers, ouders, cliënten om zich met de geleverde diensten te bemoeien zonder meteen weg te rennen zodra het 'product' niet bevalt.

"Je gaat niet 'shoppen' in de kinderopvang zoals je brood proefondervindelijk test"

Een ander probleem is de afruil tussen keuzevrijheid en solidariteit. Voor sommige mensen is kiezen beter of makkelijker dan voor anderen. Margot Trappenburg laat in 'Vrijheid Verplicht' mooi zien dat er doelgroepen-solidariteit gaat ontstaan. Vrije keuze is vooral prettig voor chronisch zieken. Gezonde mensen hebben minder voordeel, laat staan de mensen die eens een been breken of steeds voor iets anders naar de dokter moeten, zoals zoveel ouderen in Nederland. Ook in de sociale zekerheid is vrijheid glad ijs: omdat het voor hoger opgeleiden (die gemiddeld minder arbeidsziekten, minder werkeloosheid kennen) altijd voordeliger zal zijn om uit een collectief systeem te stappen. Als keuzevrijheid nodig is om ook deze groepen te behouden moet je beperkte exit mogelijkheden overwegen. Ondertussen zijn er helemaal geen aanwijzingen dat mensen bijvoorbeeld zelf hun pensioen willen kiezen. Logischer is al met al om een sterke default-optie te hebben: een kwalitatief

goed overheidspakket voor wie niet wil kiezen. Dat leidt tenminste niet tot een ethos van eigen schuld dikke bult: wie dom kiest heeft pech gehad.

Als het antwoord op deze kritiek is dat vrijheid ook gaat over plichten, verantwoordelijkheid, gelijkheid en solidariteit volgt vanzelf de vraag wat daar precies ideaal aan is. Of, om ook hier uit de in dit verband schier onvermijdelijke 'Two concepts of liberty' van Isaiah Berlin te citeren: "Everything is what it is. Liberty is liberty, not equality or happiness or fairness or justice."

Niet voor niets benadrukte Frank Kalshoven in een kritiek op de hier boven geformuleerde keuzevrijheidskritiek dat burgers wel moeten kiezen: anders krijg je die dienstverleners niet gedisciplineerd (Volkskrant 12 november 2005). Mooie vrijheid is dat. Dat vrijheid het in de praktijk gebracht minder goed doet blijkt ook uit de GroenLinks nota 'Vrijheid eerlijk delen'. Lang niet altijd onredelijke voorstellen, die normaal worden gezien als beperking, worden hier gepresenteerd als vrijheid. Om met een paar voorbeelden te volstaan. In de nota wordt voorgesteld dat enerzijds werkgevers verplicht moeten worden om bij te dragen aan de kinderopvang en anderzijds werkgevers makkelijker mensen moeten kunnen ontslaan. Afgezien van het feit dat Nederland al bovenaan staat in de league van flexibele arbeidsmarkten is de vraag of dit allemaal onder 'vrijheid als ideaal' past. Het verplichten van (jonge) werklozen tot participatie en scholing zal de schooldirecteur verheugen. Maar is dat ook vrijheid?

Dat kan toch veel makkelijker gezien worden als emancipatie of verheffingsstrategie. Het geeft richting aan een zinvol bestaan. Maar het geeft vooralsnog niet meer vrijheid. Het introduceren van vrijheid als ideaal doet in zo'n context wat kunstmatig aan. Nadenken over vrijheid verwordt van analyse tot semantiek. Vrijheid is niet alleen een ideaal: deze wordt ons ook opgelegd. We dwingen onszelf vrij te zijn, de overheid dwingt ons vrij te zijn. Moderne vrijheid moet zich verhouden tot moderne worstelingen, in een mens of tussen mensen. Die worstelingen schuilen in vragen die helemaal niet makkelijk samen gaan. Het is goed dat 'links' zich waagt aan de vrijheid, maar de conclusie is dat Halsema, Snels en co een eerste mooie zet hebben gedaan die een drieluik nodig maakt: Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap. 'Feeling good was good enough' voor Janis Joplin en Bobby McGee, maar dan ook alleen voor hen. ■

Liberaal paternalisme en de waarde van vrijheid

door Martin van Hees

Prof. dr. Martin van Hees is Hoogleraar Ethiek en Politieke Theorie aan de Rijksuniversiteit Groningen en tevens vice-decaan en portefeuillehouder onderzoek. Daarnaast is hij Bestuursvoorzitter van de Internationale School voor de Wijsbegeerte (ISVW) en Redacteur van 'Economics and Philosophy' bij Cambridge University Press.

Inleiding

In de jaren negentig dachten we met enig pessimisme na over de calculerende burger, vandaag met enig optimisme over de calculerende overheid. Een calculerende overheid die via een slimme keuzearchitectuur de burgers weet te verleiden tot rationeel gedrag. De sturing van de overheid is gericht op het veilig stellen van de belangen van de burgers zelf (paternalisme) maar leidt daarbij niet tot een beperking van hun keuzevrijheid (liberalisme). Is dat inderdaad mogelijk? Hebben Thaler en Sunstein (2008) gelijk en kunnen liberalisme en paternalisme samengaan?

Een bekend liberaal bezwaar tegen paternalisme is dat het ten onrechte zou veronderstellen dat er een standaard is op basis waarvan we eenduidig kunnen vaststellen wat de 'juiste' of de 'rationele' keuze is. Er bestaan echter verschillende opvattingen over wat 'echt' in het belang van individuen is, een keuze voor één standaard zou daarom het liberale ideaal van een neutrale overheid schenden. Een ander bekend kritiekpunt verwijst naar de mogelijkheid van een hellend vlak. Zelfs als paternalisme in sommige gevallen inderdaad verdedigbaar is, dan, zo is de gedachte, zal dit onherroepelijk ontaarden in een ongewenste uitdijning van de toepassingsgebieden. Ik zal in mijn reactie deze bezwaren negeren. Sterker, ik veronderstel eenvoudigweg dat er consensus bestaat over de te hanteren standaard, dat wil zeggen dat er overeenstemming is over wat wel en wat niet in het belang van burgers is. Ook zal ik veronderstellen dat er voldoende beheersingsmechanismen zijn waarmee het toepassingsbereik van het liberaal paternalisme naar wens kan worden beperkt. Echter, zo zal ik betogen, zelfs als we uitgaan van

"De sturing van de overheid is gericht op het veilig stellen van de belangen van de burgers zelf maar leidt daarbij niet tot een beperking van hun keuzevrijheid"

deze optimistische veronderstellingen kunnen liberale vraagtekens bij het idee van de overheid als keuzearchitect worden geplaatst.

De specifieke waarde van vrijheid

Die vraagtekens komen voort uit de eenzijdige opvatting over de waarde van (keuze)vrijheid die aan het liberaal paternalisme ten grondslag ligt. Het liberaal paternalisme richt zich uitsluitend op wat wel de specifieke waarde van vrijheid is genoemd. Die waarde bestaat uit de waarde van de specifieke opties waaruit kan worden gekozen.¹ Meer in het bijzonder, zij bestaat uit de waarde van de keuzeoptie die maximale waarde heeft: de specifieke waarde van mijn keuzevrijheid in een restaurant valt samen met de waarde van mijn favoriete gerecht, de specifieke waarde van mijn vrijheid om een ziektekostenverzekering te kiezen is de waarde van de verzekering die het meest in mijn belang is, et cetera. Uiteraard wordt deze waarde van vrijheid pas gerealiseerd als mensen inderdaad de 'optimale' keuze maken, dat wil zeggen kiezen voor de optie die de meeste waarde heeft. Juist het gegeven dat we dat vaak niet doen, en dat irrationaliteit ons keuzegedrag dus in belangrijke mate kenmerkt, ligt aan het liberaal paternalisme ten grondslag. De gedragseconomie en de sociale psychologie hebben immers overtuigend laten zien dat mensen niet altijd de keuzes maken die de specifieke waarde van vrijheid realiseren. De contextuele bepaaldheid van beslissingen, automatismen (het beslissen

op 'de automatische piloot') en verkeerde risico-inschattingen zijn inmiddels bekende oorzaken van individuele irrationaliteit en dus van bedreigingen van de specifieke waarde van vrijheid. Het liberaal paternalisme is gericht op het reduceren van die irrationaliteit. Door de juiste duwtjes in de rug ('nudges') worden we verleid tot het maken van de optimale keuze, dat wil zeggen tot de keuze die de specifieke waarde van vrijheid daadwerkelijk realiseert.

De niet-specifieke waarde van vrijheid

Als keuzevrijheid alleen van belang is vanwege haar specifieke waarde lijkt er dus niet zo veel mis

¹ Carter (1999) introduceerde het onderscheid tussen de specifieke en niet-specifieke waarde van vrijheid. Zie ook Van Hees (2000) en Kramer (2003).

te zijn met het liberaal paternalisme. Vrijheid heeft echter ook een belangrijke niet-specifieke waarde. Het betreft dan de waarde die vrijheid heeft voor zover die niet bepaald wordt door de waarde van de specifieke opties waaruit we kunnen kiezen. Wil het voorgestelde paternalisme inderdaad liberaal genoemd kunnen worden, dan zou het ook de niet-specifieke waarde van vrijheid niet in gevaar moeten brengen.

Drie vormen van niet-specifieke waarde kunnen we onderscheiden.² Allereerst heeft vrijheid een belangrijke expressieve waarde. De gedachte is dat we in de keuzes die we maken onszelf 'uitdrukken' – we geven via onze keuzes aan wat wij wel of niet belangrijk vinden. Of, om het wat plechtiger te formuleren, onze keuzes vertegenwoordigen een deel van onze identiteit. Het belang dat we hechten aan verantwoordelijkheid speelt hier een belangrijke rol. Het hebben van keuzevrijheid betekent immers ook dat we de mogelijkheid hebben bepaalde keuzes niet te maken en door deze 'negatieve keuzes' worden we meer verantwoordelijk voor de keuze die we wel maken. Dat verklaart bijvoorbeeld waarom het voor een werkzoekende waardevoller is om te kunnen kiezen uit drie aanbiedingen dan uit slechts een, zelfs als die ene optie de droombaan is die hij anders ook gekozen zou hebben. Als de waarde van vrijheid alleen specifiek van aard zou zijn is dat echter niet te verklaren: de specifieke waarde van de keuzevrijheid is in beide situaties gelijk.

Het hebben van vrijheid kan ook een belangrijke symbolische waarde hebben. Joseph Raz (1994) heeft er op gewezen dat het belang dat we hechten aan vrijheid van meningsuiting niet correspondeert met de mate waarin we gebruik maken van die vrijheid. Het aantal mensen dat wel eens een opiniërend stuk schrijft voor een landelijk dagblad is bijvoorbeeld zeer klein. Toch zullen velen zeer verontwaardigd zijn als burgers die nooit een stuk voor de krant zullen schrijven dat recht ook wordt ontnomen. Een dergelijke beperking van de vrijheid van meningsuiting zou een uitdrukking of symbool zijn van een negatief oordeel dat we onacceptabel vinden. Een concreet voorbeeld van het belang van de symbolische waarde van vrijheid treffen we aan

in discussies in de Verenigde Staten over invoering van het homohuwelijk. De onmogelijkheid om met een partner van hetzelfde geslacht te trouwen drukt impliciet een oordeel van de wetgever uit over de ongelijkwaardigheid van homoseksuele en heteroseksuele relaties. Ook hier geldt dat de niet-specifieke waarde van vrijheid niet samen hoeft te vallen met haar specifieke waarde: je hoeft geen homoseksueel met trouwplannen te zijn om waarde te hechten aan de mogelijkheid om te trouwen met een partner van hetzelfde geslacht.

De derde vorm van niet-specifieke waarde van vrijheid is haar vormende waarde. Wanneer we maar vaak genoeg bepaalde keuzes moeten maken zullen we daar op termijn beter in worden, zo is de gedachte. Het feit dat we niet altijd de specifieke waarde van vrijheid realiseren (niet de beste keuze maken) is hier zelfs een belangrijk uitgangspunt voor de verdediging van keuzevrijheid. We leren van onze fouten en van de fouten van anderen en moeten daarom ook in staat worden gesteld om die fouten te maken. De vormende waarde van vrijheid is zowel op micro- als op macroniveau verdedigd. Op microniveau gaat het om de verbetering van de besluitvaardigheden van individuen: door vaker keuzes te maken leren we beter omgaan met verschillende soorten informatie, afwegingen maken, etc. Op macroniveau betreft het het innovatieve vermogen van een samenleving 'als geheel' – ook de maatschappij ontwikkelt zich via een proces van trials and errors.

Liberaal paternalisme en de niet-specifieke waarde van vrijheid

Wat betekent het liberaal paternalisme voor de niet-specifieke waarde van vrijheid? Of de expressieve waarde van vrijheid in gevaar komt zal afhangen afhangen van het beleidsinstrument dat wordt ingezet alsmede van de aard van de keuzes. Als via overheidsingrijpen de juiste keuzes op de automatische piloot worden gemaakt kan de expressieve waarde onder druk komen te staan – wat eerst een welbewuste handeling was wordt nu een automatisme dat, juist omdat het een automatisme is, een beperkte expressieve waarde heeft: de expressieve waarde van donorschap in een 'opt in'-systeem is bijvoorbeeld groter dan in een 'opt out'-systeem. Twee kanttekeningen kunnen hier echter bij worden geplaatst. Allereerst zal die expressieve waarde vooral onder druk komen te staan voor degenen die de juiste keuze toch al hadden gemaakt. In de terminologie van Thaler en Sunstein: het is de expressieve waarde van >

²Vergelijk Scanlon (1998). In Van Hees (1999) laat ik zien dat, gegeven de bekende economische rationaliteitsaannames, een belangrijk niet-specifieke waarde van keuzevrijheid in strategische besluitvormingssituaties gelegen is in de realisatie van Pareto-optimale evenwichtsuitkomsten. Omdat het liberaal paternalisme de gebruikte rationaliteitsaannames echter juist afwijst zal ik deze vorm van niet-specifieke waarde hier niet verder bespreken.

de vrijheid van de econs en niet die van de humans die in gevaar komt; immers, het is niet aannemelijk dat het irrationeel keuzegedrag dat het liberaal paternalisme wil voorkomen veel expressieve waarde heeft. Verder zal de expressieve waarde weinig relevant zijn wanneer het gaat om relatief triviale keuzes. Via de aanschaf van een wasmiddel druk ik geen deel van mijn identiteit uit, maar bij de keuze van een school voor mijn kinderen doe ik dat wel.

Voor de symbolische waarde van vrijheid geldt deels hetzelfde als voor de expressieve waarde: vooral voor individuen die wel rationele keuzes maken – de econs – wordt zij negatief beïnvloedt. Immers, het liberaal paternalisme drukt dan ten onrechte een negatief oordeel uit over de competentie van deze burgers. Verder zal het belang van de symbolische waarde van vrijheid vooral consequenties hebben voor de vraag welke groepen burgers betrokken zijn bij de issues waar het instrumentarium wordt ingezet. Als er sprake is van selectieve toepassing is het gevaar van stigmatisering van bepaalde groepen burgers uiteraard groter.

Veel van de voorbeelden die worden gebruikt ter verdediging van het liberaal paternalisme hebben

"Als via overheidsingrijpen de juiste keuzes op de automatische piloot worden gemaakt kan de expressieve waarde onder druk komen te staan"

een statisch karakter, ze veronachtzamen de vormende waarde van vrijheid. Zoals gezegd berust de vormende waarde van vrijheid in het leereffect dat keuzevrijheid heeft. Deze waarde lijkt snel onder druk te staan door het liberaal paternalisme. Immers, als we door een slimme keuzearchitectuur geen 'fouten' meer maken dan is er ook niet meer de mogelijkheid om te leren van onze fouten. Neem als voorbeeld de elektronische belastingaangifte. Voor velen van ons is het een zegen dat de jaarlijkse last van het invullen van complexe aangifteformulieren, al dan niet met behulp van even ondoorgroendelijke belastinggidsen, voorbij is. Maar hoe frustrerend die exercitie ook ieder jaar weer was, we kunnen redelijkerwijs veronderstellen dat die vaardigheid over de jaren toenam en daardoor tot meer inzicht in (en misschien zelfs begrip van) de structuur van ons belastingregime leidde. Keuzevrijheid zal vooral een vormende werking hebben als de keuzesituatie een zekere mate van complexiteit heeft, en als het keuzeprobleem zich regelmatig voordoet. Liberaal paternalisme hoeft dus niet haaks te staan op die vormende waarde als het vooral wordt toegepast in relatief eenvoudige keuzesituaties (bijvoorbeeld omdat het zoals bij orgaandonatie gaat om een beperkt aantal opties die duidelijk gedefinieerd zijn) of in keuzeproblemen die zich slechts incidenteel

voordoen (vgl. het afsluiten van een hypotheek, pensioenvoorzieningen).

Conclusie

Immanuel Kant meende dat staatspaternalisme de ergste vorm van despotisme is. Ik geloof dat Kant, zoals wel vaker, iets te stellig was. Het liberaal paternalisme laat zien dat niet alle vormen van paternalisme haaks staan op het belang dat we hechten aan vrijheid. Echter, als we het liberale aspect van het liberaal paternalisme serieus nemen, moeten we niet alleen kijken naar de specifieke waarde van vrijheid maar ook naar haar niet-specifieke waarde – en dat betekent dat we beperkingen moeten opleggen in de toepassing van het liberaal paternalisme. Die beperkingen hebben betrekking hebben op het type keuzesituaties. Wil de waarde die we hechten aan vrijheid daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden dan zal het gebruik van de nieuwe keuzearchitectuur allereerst beperkt moeten blijven tot keuzeproblemen die voor de betrokkenen zelf geen al te grote urgentie hebben (maar mogelijk wel voor anderen), teneinde stigmatisering te voorkomen moet het geen beleidskwesties betreffen waar alleen bepaalde groepen burgers bij betrokken zijn en, tenslotte, het moet gaan om keuzesituaties die zich slechts incidenteel voordoen of niet al te complex zijn. ■

Referenties

- Carter, I. (1999). *A Measure of Freedom*, Oxford: Oxford University Press.
- Hees, M. van (1999). 'Liberalism, Efficiency, and Stability: Some Possibility Results', *Journal of Economic Theory*, 88, 294-309
- Hees, M. van (2000). *Legal Reductionism and Freedom*, Dordrecht: Kluwer Academic
- Kramer, M.H. (2003). *The Quality of Freedom*. Oxford: Oxford University Press
- Raz, J. (1994), 'Free Expression and Personal Identification', in: J. Raz, *Ethics in the Public Domain. Essays in the Morality of Law and Politics*, Oxford: Clarendon, 146-169
- Scanlon, T.M. (1998). *What We Owe to Each Other*, Cambridge: Belknap Press
- Thaler, Richard H. en C. Sunstein (2008), *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*, New Haven: Yale University Press

'In een vrije markteconomie geniet het individu echte vrijheid..?' (1)

Een visie op de vrije markt door de Libertarische Partij

door Toine Manders

Toine Manders is verbonden aan HJC Group. HJC Group is gespecialiseerd in belastingontwijking, estate planning, vermogensbescherming en oprichting en beheer van vennootschappen voor ondernemers, consultants en vermogende particulieren. Daarnaast is hij voorzitter van de Libertarische Partij. De LP streeft naar onbeperkte economische vrijheid en onbeperkte persoonlijke vrijheid van het individu, en is principieel tegen staatsmonopolies, belastingheffing en regulering.

Definities

"Een vrije markt is een markt die vrij is van overheidsinterventie en regulering, naast de minimaletaak van handhaving van het rechtssysteem en bescherming van eigendomsrechten, en die vrij is van dwang en bedrog." (bron: Wikipedia)

Vrijheid: afwezigheid van dwang, bedrog, geweld of dreiging met geweld.

Dwang: het beïnvloeden van gedrag door middel van geweld of dreiging met geweld.

Geweld: het maken van fysieke inbreuk op andermans lichaam of eigendom.

Agressie: het initiatief nemen tot dwang, bedrog, geweld of dreiging met geweld.

De staat

De libertarische jurist David Bergland beschrijft het functioneren van de staat als volgt: Politici maken regels en bedenken straffen voor het overtreden van deze regels. Wanneer iemand een regel overtreedt, dan sturen ze gewapende mannen op de overtreder af om de straf op te leggen. De straf is meestal gevangenisstraf of een boete. Als u de boete niet betaalt, wordt u alsnog opgesloten. Een aantal voorbeelden:

In veel landen heeft de staat de militaire dienstplicht ingevoerd. Als u deze plicht niet vervult, pleegt u een strafbaar feit. U wordt dan gearresteerd, berecht, veroordeeld en opgesloten. In Nederland is de dienstplicht opgeschort, maar niet afgeschaft.

De leerplicht betekent dat als u zelf uw kinderen wil onderwijzen, in plaats van ze af te leveren bij een door de staat aangewezen school, u zult worden beboet of opgesloten.

Als u een bedrijf begint bepaalt de staat of, waar en hoe u dat mag doen. Ambtenaren hebben bibliotheken vol geschreven met honderdduizenden regels. Iedere burger wordt geacht de wet te kennen, maar dit is natuurlijk onmogelijk geworden. Als u desondanks een regel overtreedt, zult u worden beboet of opgesloten.

In veel landen (nog niet zo lang geleden ook in Nederland) is telecommunicatie en postbezorging een staatsmonopolie. Dat betekent dat als u een concurrerend bedrijf begint u zult worden beboet of opgesloten.

Sommige activiteiten van de staat lijken dit patroon niet te volgen, zoals uitkeringen, defensie, gezondheidszorg en infrastructuur, maar schijn bedriegt. De methode waarmee diensten worden gefinancierd, belastingheffing, is echter gebaseerd op de dreiging met geweld.

Belasting is gelegaliseerde roof

We spreken van roof als je eigendom je wordt afgenomen onder bedreiging van geweld, zonder dat je schade hebt aangericht die je weigert te vergoeden, en zonder dat je weigert verplichtingen na te komen die je vrijwillig bent aangegaan. De staat maakt zich hieraan schuldig door u te dwingen een deel van uw inkomen af te staan. Als u niet betaalt, stuurt de staat een belastingdeurwaarder vergezeld door een bewapende politieagent op u af om in uw huis in te breken en uw eigendommen af te nemen. Als u belasting ontduikt riskeert u zes jaar gevangenisstraf. Dit gebeurt op basis van wetten (die de staat zelf heeft gemaakt), vandaar dat ik spreek van "gelegaliseerde" roof. De staat heeft hiervoor met succes propaganda gemaakt

door allerlei drogredenen te verspreiden via met belastinggeld gesubsidieerde scholen, universiteiten en media. Wiens brood men eet, diens woord met spreekt. Meestal wordt getracht belastingheffing te rechtvaardigen op grond van pragmatische argumenten, zoals dat belastingheffing nuttig zou zijn. Ik denk dat belastingheffing niet alleen immoreel is maar ook schadelijk, maar dat is een ander onderwerp.

Drogredenen

Het sociaal contract: Maar dat hebben we toch met elkaar afgesproken?

De aanname is dat alle individuen hun zelfbeschikkingsrecht hebben opgegeven en overgedragen aan de staat. Dat "sociaal contract" is echter nooit afgesloten. Kunt u zich herinneren wanneer u precies die afspraak heeft gemaakt? Democratie: Maar we hebben er toch democratisch voor gekozen? Democratie is twee wolven en een schaap die gaan stemmen over wat de pot schaft. Het feit dat iets democratisch is besloten, betekent niet dat er geen sprake is van onrecht. Anders zouden we de nazi's niet zozeer hun moorden kwalijk kunnen nemen, maar dat ze hun moorden niet via democratische verkiezingen hebben gelegitimeerd.

De tegenprestatie: Maar we krijgen er toch ook wat voor terug? Dit argument bewijst te veel. Het zou betekenen dat iedereen mag roven die zijn slachtoffer een wederdienst levert.

Maar als je het er niet mee eens bent, dan hoeft je toch niet in Nederland te blijven? De aanname is dat alle grond binnen de Nederlandse grenzen op rechtmatige wijze in eigendom is verkregen door de staat, die dus elke regel mag stellen die ze wil. De staat is echter nog nooit op rechtmatige wijze aan grond gekomen. De staat heeft grond verworven door verovering, onteigening, of door grond te kopen met gestolen geld. Als we dit argument accepteren, dan kan de maffia ook wel zeggen: Als je ons geen protectiegeld wilt betalen, dan hoeft je toch niet op Sicilië te blijven?

"De staat zou geen vreedzame, eerlijke, vrijwillige gedragingen moeten bestraffen"

Noodzakelijk kwaad: Maar de staat heeft toch geld nodig?

Het doel heiligt de middelen niet. Anders kan iedereen die geld nodig heeft op rooftocht gaan.

De meeste van deze drogredenen worden ook gebruikt om te pogen om andere vormen van overheidsinterventie te rechtvaardigen.

Gerechtvaardigd geweld

De hamvraag is: "Wanneer mag de staat ingrijpen oftewel geweld gebruiken en welke maatstaf moet worden gebruikt om vast te stellen of de staat op rechtmatige wijze haar macht gebruikt?" Laten we om deze belangrijke vraag te beantwoorden kijken naar welke maatstaf wordt gebruikt voor individuen.

Vrijwel iedereen vindt dat het gerechtvaardigd is om geweld te gebruiken uit zelfverdediging tegen een agressor. De rechtsgrond hiervoor is het zelfbeschikkingrecht. Ieder individu is eigenaar van zichzelf, en van niemand anders. Eigendomsrecht betekent dat de eigenaar bepaalt wat er met zijn eigendom gebeurt, en niemand anders. Ieder individu heeft het recht om te doen en te laten wat hij wil met zijn lichaam en met zijn eigendom, zolang hij geen inbreuk maakt op andermans lichaam of eigendom.

Als ik het recht heb om mijn lichaam en eigendom te verdedigen, dan is het ook legitiem voor andere mensen om mij te helpen bij het verdedigen van mijn lijf en goed. Hiermee hebben we het antwoord gevonden op de vraag: "Wanneer mag de staat geweld gebruiken?"

De staat moet worden beperkt tot het helpen van burgers bij het beschermen van hun lichaam en eigendom tegen diegenen die deze rechten schenden of hiermee dreigen. Daarom zijn wetten die moord, verkrachting, roof, diefstal, bedrog, ontvoering, mishandeling of vervuiling verbieden legitiem.

De staat zou geen vreedzame, eerlijke, vrijwillige gedragingen moeten bestraffen. Daarom zouden er geen wetten moeten zijn die mensen bestraffen voor het niet voldoen aan de dienstplicht, voor het op de markt brengen van goederen en diensten die consumenten graag willen kopen, of voor het bezitten van eigendommen waaraan anderen zich storen zoals drugs of pornografie. Deze wetten hebben "slachtofferloze misdrijven" gecreëerd.

De vrije markt

Er zijn slechts twee manieren waarop mensen met elkaar kunnen omgaan: of op basis van dwang, of op basis van vrijwillige samenwerking.

Het is duidelijk dat de staat gebaseerd is op dwang. De staat produceert zelf niets. Volgens > de vrije-markt econoom Rothbard leven we in een klassenmaatschappij met twee klassen: Mensen die per saldo belasting betalen (tax payers) en

mensen die per saldo belastinggeld krijgen (tax consumers). Onderdanen krijgen niet de keus om te bedanken voor de "diensten" van de staat en naar een concurrent te gaan.

Het alternatief voor dit systeem op basis van dwang is vrijwillige samenwerking: de vrije markt. Mensen produceren, kopen en verkopen miljoenen producten en diensten. Op de vrije markt wordt niemand gedwongen om iets van iemand te kopen. Een transactie op de vrije markt komt tot stand omdat iedere participant verwacht er beter of gelukkiger van te worden.

Regulering

De staat schendt de vrijheid van het individu door overheidsinterventie en regulering van de markt, omdat iedere vorm van overheidsinterventie en regulering is gebaseerd op de dreiging met geweld tegen mensen die geen inbreuk hebben gemaakt op andermans lichaam of eigendom.

Morris en Linda Tannehill deden de volgende observatie: Wanneer politici en zogenaamde economen spreken over het "reguleren van de markt", dan stellen ze eigenlijk wetgeving voor voor het reguleren van mensen – om ze te beletten om een transactie te doen die ze anders zouden hebben gedaan, of ze te dwingen een transactie te

doen die ze niet gedaan zouden hebben. De markt is een netwerk van handelsrelaties, en een relatie kan alleen worden gereguleerd door de mensen te reguleren die er bij betrokken zijn.

Een voorbeeld van overheidsregulering van de markt is "prijsregulering." Een prijs heeft geen bewustzijn en wordt niet geraakt door welke regulering dan ook. Maar de kopers en verkopers worden wel geraakt. Zij zijn degenen die moeten worden gereguleerd om de prijs op een kunstmatig niveau te houden. Het reguleren van

prijzen, zoals alle regulering van de markt, is het reguleren van mensen!

Het reguleren van mensen kan natuurlijk alleen gedaan worden door dreiging met geweld. Als mensen bereid waren om te handelen op de wijze die de staat voorschrijft, dan zouden ze dat al lang doen en zou de regulering niet nodig zijn. Alleen door kopers en verkopers te dwingen zich anders te gedragen dan ze gedaan zouden hebben als ze vrij waren gelaten kan de staat de economie reguleren.

Conclusie

Vrijheid voor het individu, een vrije samenleving en een vrije markt zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, omdat ze zijn gebaseerd op hetzelfde principe, namelijk het non-agressie principe: "Gij zult geen agressie plegen." ■

"Het reguleren van mensen kan natuurlijk alleen gedaan worden door dreiging met geweld"

Bestuurskunde
Bestuurskunde Wetenschap
Bestuurskunde Wetenschap

Beleid
Beleid

Theorie
Theorie

Bestuur
Bestuur

Europa
Europa

Praktijk
Praktijk

Gemeente
Gemeente

Parlement
Parlement

Rijk
Rijk

Word nu lid van de Vereniging voor Bestuurskunde voor het Speciale studententarief van €18,70 per jaar.

Je ontvangt dan gelijk vier keer per jaar het tijdschrift Bestuurskunde.

Meer informatie? Surf naar www.bestuurskunde.nl

Vereniging voor Bestuurskunde

DE BRUG TUSSEN THEORIE EN PRAKTIJK

'In een vrije markteconomie geniet het individu echte vrijheid..?' (2)

Een visie op de vrije markt door de Nieuwe Communistische Partij Nederland (NCPN)

door Wil van der Klift

Wil van der Klift is voorzitter van de Nieuwe Communistische Partij Nederland (NCPN), in 1992 opgericht als opvolger van de CPN.

Vrijheid bestaat niet absoluut, maar is altijd gebonden. Het begrip 'vrije markt' is daarom ook verwarrend, omdat de suggestie wordt gewekt dat de markt vrij zou zijn. Juist tegenwoordig wordt duidelijk hoezeer de markt het moet hebben van staatsinterventies. De menselijke vrijheid is altijd plaats- en tijdbepaald.

In de zogenaamde vrije westerse wereld staat het individuele bezit (van de productiemiddelen) centraal en daarmee ook de uitbuiting van de ene mens door de andere. De bezitters van de productiemiddelen en het grote kapitaal zijn in staat de arbeidskracht van de werkenden te exploiteren en steken de meerwaarde van de arbeid die wordt geleverd in hun zakken. Die meerwaarde staat in geen enkele relatie tot het aangeboden loon en is ook veel meer dan nodig voor noodzakelijke investeringen, onderzoek en vernieuwing van de productiemiddelen. Bovendien kan heden ten dage ook niet meer worden volgehouden dat die extreme exploitatie een 'vergoeding' is voor de risico's die een individuele ondernemer neemt.

De arbeid is allang vermaatschappelijkt. De bezitters van de (grote) productiemiddelen en het investeringskapitaal (of beter: speculatiekapitaal) kopen de benodigde kennis in – wederom tegen te lage, maar in dit geval wel aanzienlijke beloningen. Er is in de westerse landen eigenlijk sprake van een 'dictatuur van het kapitaal'. Niet de werkelijke producenten staan aan het roer van de maatschappij, maar de eigenaren van de productiemiddelen en het kapitaal.

Deze laatsten beschikken over een (relatieve)

vrijheid van handelen, omdat zij in staat zijn de dominante politiek koers uit te zetten en te controleren. Daartoe staan hen het staatsapparaat, grote delen van het onderwijs, hier en daar ook nog de invloed van de kerken en de dominante media ter beschikking. Tegelijkertijd betekent deze situatie omgekeerd dat de werkenden en uitkeringsgerechtigden slechts beschikken over een beperkte vrijheid. Elke poging om de bestaande maatschappijverhoudingen te veranderen wordt tegengewerkt en waar nodig (en mogelijk) bestraft. Alles wordt in het werk gesteld om de huidige maatschappelijke verhoudingen intact te houden en verder te versterken. Recente ontwikkelingen zijn het Verdrag van Lissabon en pogingen om te komen tot een Europese (economische) regering die de soevereiniteit van de Europese staten wil uithollen en de nationale vrijheid verder zal beperken.

De stelling 'In een vrijemarkteconomie geniet het individu echte vrijheid' schept om meerdere redenen verwarring. Allereerst is de markteconomie helemaal niet vrij, maar afhankelijk van staatsbemoeienis, dus van publieke middelen. Ten tweede gaat elke definitie mank die tracht iets te zeggen over de individu, zonder die individu onmiddellijk in relatie te brengen met het collectief. Ten derde wordt niet duidelijk welke vrijheid wordt bedoeld. De vrijheid om ten koste

van anderen jezelf te verrijken? De vrijheid om je kapot te zuipen? De vrijheid om door gevaarlijk gedrag anderen in het nauw te brengen? De vrijheid om te sterven van armoede? De vrijheid om van alles te dromen, maar niets te kunnen? Welke 'mand' (Helsinki) wordt bedoeld? Gaat het om economische vrijheden of

om ideële vrijheden? Wat bijvoorbeeld met de vrijheid van meningsuiting? Moet iedereen alles mogen zeggen, ook als dat ten koste gaat van de gemeenschap? En andersom trouwens ook: moet een al dan niet terecht beroep op het algemeen belang elke persoonlijke vrijheid op zo'n moment ondergeschikt maken? Waar liggen de grenzen tussen vrijheid en noodzakelijkheid? Waar lopen individueel belang en gemeenschappelijk belang nog parallel en waar botsen die belangen (en daaraan verbonden vrijheden)? Ten slotte: wat

"De bezitters van de productiemiddelen en het grote kapitaal zijn in staat de arbeidskracht van de werkenden te exploiteren"

wordt bedoeld met echte vrijheid, bestaat er ook nog een 'onechte vrijheid'?

Maar laten we er geen woordenspel van maken. Praktisch kan er een onderscheid worden gemaakt tussen individuele vrijheid versus sociale vrijheid. In het kapitalisme staat de individuele vrijheid centraal. Met name de individuele vrijheid om eigen bezit te vergaren en te verdedigen, ongeacht de gevolgen voor de gemeenschap. Het socialisme tracht de collectieve vrijheid tot alomvattende menselijke ontwikkeling te realiseren en zal soms genoodzaakt zijn individuele vrijheid die de collectieve belangen schaden in te perken. Mensen zijn sociale wezens.

Zij kunnen zich niet in hun eentje ontwikkelen. Ontwikkeling vindt plaats in een ingewikkeld spel van onderlinge relaties en afhankelijkheden. Elke poging om het unieke van de individu als enige of doorslaggevend uitgangspunt te nemen voor gedachten over het menselijke handelen gaat daarom bij voorbaat mank. Het evenwicht tussen individuele en sociale belangen wordt maatschappelijk ingevuld en is afhankelijk van veel factoren, met name de economische mogelijkheden die voorhanden zijn.

Het is juist de 'vrije markt' die de individuele en collectieve ontwikkeling steeds meer in de weg zit. Waar het kapitalisme langdurig de motor was van de vooruitgang, vormt dit maatschappijstelsel nu een blok aan het been van de menselijke vooruitgang. Van progressief gedegenereerd naar regressief en en steeds repressiever. Van repressieve tolerantie naar pure repressie. Wellicht in Nederland nog niet

elke dag zichtbaar, maar onvermijdelijk nu het systeem mondiaal uit de markt wordt gezet en niet meer in staat is de burgerij tevreden te houden.

Opmerkelijk is dat de rol van de media om het beeld van de voordelen van de vrije markt voor de individuele ontwikkeling te schetsen steeds belangrijker wordt. Dat is de fase waarin de aftakeling van de vrije markt nu verkeert. Alleen

nog door een continue stortvloed aan valse beelden kan de harde werkelijkheid nog enigszins worden verbloemd. In feite is er steeds meer sprake van een mediacensuur

door mediabedrijven die in handen zijn van ondernemers. Kortgeleden in Engeland dramatisch duidelijk gemaakt door het Murdoch-concern. Maar steeds meer mensen merken dat de vrije markt hen niets anders brengt dan werkloosheid, lagere lonen, minder sociale zekerheid. De scheuren in het beeld worden steeds duidelijker.

Vrijheden zijn geen abstracte, in de lucht zwevende begrippen. Vrijheid is verbonden met politieke en economische macht, met (klassen-) strijd. De heersende elite, het Gooise matras, de machthebbers op de 'vrije markt' zijn vrij omdat het overgrote deel van de bevolking onvrij en machteloos is. Dat is natuurlijk lang niet altijd te zien als je bijvoorbeeld door Amsterdam loopt en het mooi weer is. Vooral voor jongeren lijkt de zon nog volop te schijnen, maar ook zij leven nog volop op de pof. Dat was de enige manier die de 'vrije markt' de afgelopen jaren had om het leven dragelijk (soms zelfs leuk en spannend) te houden voor de bevolking in de westerse vrije markten. ■

Filosofie, politiek en sex

De relevantie van de filosofie voor de bestuurskunde

door Thomas O'Neill

Ieder jaar behandel ik met enthousiasme Thomas Hobbes en andere grote politiek filosofen; ieder jaar wordt het enthousiasme beantwoord met dezelfde vraag: "waarom behandelen we die vent die al 300 jaar dood is; waarom is Hobbes nu zo belangrijk?" Berlusconi en Khaddafi laten zien waarom eeuwenoude filosofische vraagstukken wél belangrijk zijn; waarom één college Plato, Hobbes of Rousseau het beleid kan veranderen.

Beleid wordt afgesteld op stille assumpties; assumpties waar we ons niet eens bewust van zijn. Amerikanen zijn hier een stuk duidelijker in. Beleid is daar veelal rechts, want succes is een keuze! Dat blijkt, hoe paradoxaal ook, uit hun support voor de linkse John Edwards – een zeer welvarende man met een prachtig gebit. Net iets té mooi, voor Nederlandse begrippen. Zou John Edwards in Nederland de verkiezingen voor de SP runnen dan zou al de snel de vraag opkomen of John Edwards wel echt onderdeel is van de werkende klasse; of hij werkelijk de pijn van de gemiddelde Henk en Ingrid begrijpt. Nee dus, maar in de Verenigde Staten is iedereen een self-made man en dus is iedere steenrijke narcistische linkse politicus net zo geloofwaardig als zijn rechtse conservatieve tegenstander. Zodoende zijn de belastingen laag, John Edwards geloofwaardig en de Tea Party groot. Succes is een keuze en zijn keerzijde daarmee ook. Dat welgeteld één op de 100 Amerikanen in de gevangenis zit is afgeleid van het geloof dat kwade mensen voor kwaad hebben gekozen en niet zelf het slachtoffer zijn van hun omstandigheden. Kwaad kan uit de samenleving worden gehaald door het op te sluiten en het beleid af te stemmen op minimum straffen en nog meer blauw op straat.

Maar wat nu als succes helemaal geen keuze is? Wat nu als onze prestaties en gedachten niet van ons zijn en de vrije wil een illusie is?

De vrije wil impliceert dat er gedachten uit onszelf komen – niet van buitenaf. De vrije wil impliceert dat John Edwards er zelf voor heeft gezorgd succesvol te zijn en kwade mensen kwaad hebben gekozen. Onzin, volgens Thomas Hobbes; alles komt van buitenaf. Wat blijft er over van de mens wanneer de vrije wil niet bestaat? Volgens Hobbes,

"Wanneer succes geen keuze is, wanneer alle vrouwen en faam enkel zijn weggelegd voor the happy few aapjes, dan zal het beleid hier ook op moeten worden afgestemd"

een egoïstisch ingestelde wolf die wordt geleid door zijn driften. We zijn een stel dieren afhankelijk van onze gegeven positie en de ervaringen die we toevallig opdoen. We zijn slachtoffers van de situatie.

Deze positie vinden we steeds vaker terug in de literatuur van vandaag. Victor Lamme's 'De Vrije Wil Bestaat Niet' mag dan een inkoppertje zijn voor de Hobbes liefhebbers, maar het hele oeuvre van Houellebecq zorgt voor meer plezier. Volgens Houellebecq zijn er maar een aantal gelukkigen in dit leven, een aantal die er werkelijk toe doen: de alfamannetjes. Dit is niet iets wat je aanleert – dit brallerige gedrag van altijd haantje-de-voorst, het regeren als een aap op de rots. Alfamannetjes zijn, zo gezegd, als aap geboren. De niet alfamannetjes zijn enkel toeschouwers in het theater des leven die toezien hoe de aapjes en haantjes alle vrouwtjes en welvaart voor hun neus weggapen. Zo saai als de niet alfamannetjes geboren zijn, zo saai worden ze vergeten na een toch al zo saai leven met de vaststaande dood – een nietszeggende dood.

Wanneer succes geen keuze is, wanneer alle vrouwen en faam enkel zijn weggelegd voor the happy few aapjes, dan zal het beleid hier ook op moeten worden afgestemd. Meer belasting voor de meest agressieve alfamannetjes wellicht? Ik zeg, laten we een progressief belastingstelsel invoeren om iedereen in ieder geval een gelijke kans te gunnen om nog enigszins gelukkig te worden. Als we niets doen dan ontstaat er vast een klassenmaatschappij, zoals Marx deze voorzag, waarin de bovenklasse (de alfamannen) de onderklasse (saai gepeupel)

onderdrukt. Marx heeft ook volkomen gelijk; als succes geen keuze is en al jouw kwaliteiten afhankelijk zijn van stom geluk, waarom heb je dan nog recht op de vruchten van

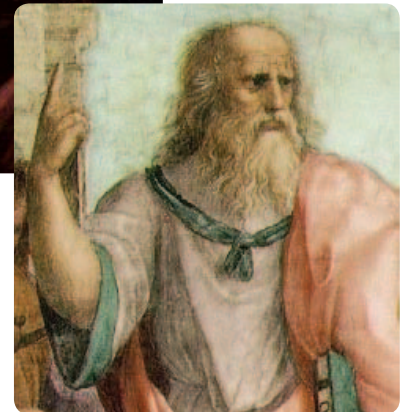
jouw studie en arbeid – de vruchten van jouw kwaliteiten? Een communistisch bestel is het antwoord. Een klasseloze maatschappij waarin de middelen om boven het maaiveld uit te komen – de productiemiddelen en wellicht de media – communaal worden gedeeld. Zodoende is iedereen weer een hoofdrolspeler in het theater des levens.

Dit proces kunnen we beter snel dan laat instellen. Kijkend naar Italië, Libië en Frankrijk worden de alfamannen steeds mondiger en lichamelijker. Waar Berlusconi zichzelf al boven de wet heeft verklaard binnen een periode waarin de noodtoestand in Italië is uitgeroepen, heeft hij niet alleen al het geld en mediamiddelen naar zich toe getrokken, nu ook de dames. En het Italiaanse volk – het niet alfamannelijke gepeupel – kijkt zorgwekkend stilletjes toe. Khaddafi is, op het moment van schrijven, nog steeds aan de macht. Een man die al zijn bezit inclusief zijn lichaam liet beschermen door een vliegtuig vol bloedmooie vrouwelijke (!) bodyguards. En, natuurlijk, DSK. Beter gezegd, Kahn-Kong. Hoofd van het IMF en tegelijkertijd uitgeroepen tot de lul van het jaar.

Enfin, terug naar Marx en onze aapjes. We weten allemaal waar het marxisme in de praktijk ons naar toe heeft gebracht. Of het nu Cambodja, de Sovjet-Unie, of Noord-Korea betreft, er is altijd wel iemand die het feestje verpest. Dus, als eenling Berlusconi geen antwoord biedt en het gehele volk evenmin, blijft volgens John Locke een gemengd regime over: één iemand aan de top, gecontroleerd door een elite, gecontroleerd door het volk en vice versa. Dit resulteert in een fantastisch systeem met VVD'er Mark Rutte aan de top, gecontroleerd door VVD senator Frank de Grave, hand in hand met VVD partijgenoot Charlie Atpoot uit de Tweede Kamer.

Jean-Jacques Rousseau ziet hier al de gevaren: wanneer 50% + 1 van het volk leeft met maar één en dezelfde mening, dan heeft de minderheid niets om mee in de pap te brokkelen – the tyranny of the majority. Wanneer de meerderheid vindt dat persoonsgebonden budgetten overbodig zijn, en Bauer beter is dan Bach, dan hebben zij simpelweg gelijk. Gezien de top 40 en de AKO top 20 van vandaag is de tyranny of the majority overgoten met de Bieber Fever en Kluun. Je vraagt je af of het hedendaags beleid richting het concertgebouw en consorten wel het juiste is wanneer het duidelijk is dat Brahms en Bach steeds minder gehoord zullen worden omdat vrije burgers vrij consumeren en zodoende vrijelijk bepalen wat niet alleen de meerderheid, maar uiteindelijke iedereen moet horen. 'Vrij' om Bieber te horen, zien en spreken.

Waarom is de filosofie nu zo belangrijk voor bestuurskundigen; waarom Plato, Hobbes, Marx en Rousseau? Beleid wordt, ten eerste, al beïnvloed door verschillende wereldbeelden. Wanneer we inderdaad denken dat de wereld bestaat uit mensen zonder enige vorm van vrije wil, dan zal dit ons beeld van het penitentiële systeem doen veranderen. Bijvoorbeeld, mensen kiezen geen kwaad; het overkomt ze. Als we dit eenmaal geloven zullen we eerder wat willen veranderen

Hobbes en Plato: wat is hun waarde voor de bestuurskunde?

aan de omstandigheden waar mensen zich in begeven dan minimumstraffen opleggen en de strafmaat willen versterken. Ten tweede, wanneer een wet eenmaal vaststaat en door ambtenaren wordt gebruikt dan behoeft de wet nog altijd een interpretatie. Hier spelen de filosofen die worden behandeld bij politieke filosofie wellicht de meest belangrijke rol. Dat we voor hedendaagse problemen kunnen refereren naar 2500 jaar dode Grieken is ook niet zo gek. De filosofie is, volgens Isaiah Berlin, de wetenschap van de vragen zonder sluitend antwoord. Daarmee is Plato's antwoord net zo bruikbaar als die van Hobbes of Wilders. De juistheid van beleid heeft dezelfde karakteristieken: met zo ongelooflijk veel problemen en nog meer antwoorden (denk wicked problems) is er nooit een sluitend antwoord. Daar zullen bestuurskundigen toch echt de filosofie van henzelf moeten begrijpen en die van hun opponent om de ander te overtuigen. Het begrijpen van ieders positie vereist filosofisch inzicht. Politici, rechters en beleidsadviseurs zouden er goed aan doen om de ander te willen en kunnen begrijpen, al is het maar om de woorden die ik leerde tijdens mijn eerste politieke filosofie college: Tout comprendre, c'est tout pardonner. ■

Campus Den Haag

door Tom Degen

Over een half jaar zullen de masterstudenten vertrekken uit het Pieter de la Courtgebouw en hun intrek nemen in gebouw Stichthage, boven het Centraal Station van Den Haag. Deze verhuizing is het gevolg van de verhuizing van het Instituut Bestuurskunde van de Faculteit Sociale Wetenschappen naar de Faculteit Campus Den Haag. Als je verhuist, is het wel fijn te weten wie bij je gaat inwonen. Een introductie van de Campus Den Haag.

Geschiedenis

In 1999 besloten het toenmalige College van Bestuur van de Universiteit Leiden en het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Den Haag om een nevenvestiging van de universiteit in Den Haag te starten. Deze gedachte kwam voort uit twee wensen. Enerzijds wilde de gemeente Den Haag zich verder ontwikkelen als Legal Capital of the World. Zij was de enige 'VN-stad' zonder een universiteit. Gezien het aantal universiteiten in Nederland was een nieuwe universiteit onhaalbaar. De Universiteit Leiden wilde op haar beurt haar studentenaantal uitbreiden. Den Haag bood de mogelijkheid nieuwe opleidingen te starten. Al snel werd dit vertaald in de oprichting van de Haagse Vestiging.

Dit begon kleinschalig met slechts drie medewerkers. Ondanks de grote potentiële studentenpopulatie begonnen de onderwijsactiviteiten met onderwijs voor professionals. De eerste opleiding Nederlands recht werd al snel gevolgd door opleidingen in de politieke wetenschappen en de bestuurskunde. Door het succes van deze opleiding begon de vestiging al snel te groeien. Dit kwam mede door de commerciële opdrachten die de Haagse Vestiging wist binnen te halen, waarvan het Rijkstraineeprogramma en het zogenaamde diplomatenklasje van Buitenlandse Zaken, bekende namen zijn.

De Haagse Vestiging werd na enkele jaren vernoemd tot Campus Den Haag. Tegelijkertijd werden verschillende onderzoekscentra binnen de Campus Den Haag gehuisvest zoals het Montesquieu Instituut en het Grotius Centre for International Law. De volgende stap was de opzet van een University College in Den Haag. Andere universiteiten beschikten reeds over dit type onderwijs en de Universiteit Leiden kon met deze stap een nieuwe volwaardige opleiding in Den Haag opzetten. Dit leidde er toe dat in het collegejaar 2010-2011 een nieuwe lichting van 113 studenten (zowel Nederlandse als internationale studenten)

begon aan de opleiding Liberal Arts & Sciences van het Leiden University College. Een programma dat zich richt op world challenges.

De Campus Den Haag is op dit moment verspreid over drie gebouwen in de stad: Lange Houtstraat, Lange Voorhout en Stichthage. Op 1 januari 2011 werd de Campus Den Haag niet alleen nevenvestiging van de Universiteit Leiden maar werd zij ook een faculteit binnen de Universiteit Leiden.

Toekomst

Op dit moment worden twee nieuwe locaties gebouwd die uitbreiding bieden. Zo zal op het Anna van Buerenplein het University College gehuisvest worden, maar belangrijker is de opening van het nieuwe gebouw aan de Casuariestraat. Dit gebouw zal in de toekomst de docenten en studenten bestuurskunde huisvesten. Achter het Plein en pal naast het ministerie van Financiën wordt het 'academiegebouw van Den Haag' gecreëerd.

Een belangrijk onderdeel van dit gebouw zal het Living Lab The Hague worden. In dit living lab werken studenten en onderzoekers van de Universiteit Leiden samen met professionals uit het veld; van ministeries tot aan internationale organisaties en bedrijven. Op deze wijze komen studenten reeds in de studietijd in aanraking met de praktijk, terwijl professionals en vertegenwoordigers de inzichten van studenten kunnen gebruiken in hun werk.

Universiteit Leiden

Enkele maanden geleden is het besluit genomen door het College van Bestuur dat het Instituut Bestuurskunde naar Den Haag zal verhuizen. De gedachte is dat studenten en onderzoekers dichterbij het werkveld, politiek en bestuurlijk Den Haag, opereren. Voor onderzoekers betekent dit dat zij met hun neus bovenop de materie zitten en voor studenten betekent dit voordurende interactie met practitioners waardoor stages en banen dichterbij komen. Doordat de masterstudenten straks in Den Haag gehuisvest zullen zijn, terwijl de bachelorstudenten voorlopig in Leiden zullen blijven, betekent dat de B.I.L. op twee plekken zal opereren. Deze situatie heeft zich al eerder voorgedaan in de jaren negentig toen de opleiding bestuurskunde werd gedoceerd aan de Universiteit Leiden en de Erasmus Universiteit Rotterdam, waardoor studenten al verspreid waren over deze twee steden.

Als dit jouw strategie is om de productiviteit te verhogen, moet je niet bij ORMIT zijn.

Een pizza als managementinstrument? Heb je betere ideeën over leiderschap, dan biedt ORMIT je een waardevol vervolg op je universitaire studie. Als hèt adres op het gebied van Management Development, kun je als managementtrainee bij ORMIT rekenen op een aanpak die je aan alle kanten aanscherpt. Zo ga je twee jaar lang in een uniek managementtraineeprogramma op interim-basis aan het werk. Op uitdagende projecten bij vier toonaangevende organisaties uit ons netwerk.

Tegelijkertijd doorloop je een ontwikkelprogramma waarin coaching, intervisie en opleiding centraal staan. Daarbij ga je vanzelf deel uitmaken van de hechte community van 'ORMIT'ers', zelfs als je niet meer bij ORMIT werkt. Door deze combinatie van werken en leren, brengen we de manager in je boven. En kun je doorstromen naar een leidinggevende functie bij een van onze participanten. Dus wil je het beste uit jezelf halen, ga dan naar www.ormit.nl.

ORMIT. DEDICATED TO MAKING THE MOST OF YOUR TALENT.

In het ORMIT-netwerk participeren onder andere: ABN AMRO, Alliander, ANWB, Belastingdienst, Dela, DSM, Equens, Essent, Fortis, GVB, ING Groep, KLM, KWF, Ministerie van LNV, NS, Nuon, NXP, Oranjewoud, Ordina, Oxfam Novib, Philips, Pon, ProRail, Rabobank, RDW, Sanquin, Schuitema, Shell, T-Mobile, TNT Post, Unicef, Unilever, Warchild.

Interview with Hewitt Walker

International Master Student Public Administration

door Sebastiaan Verhey

Please tell us something about yourself

I was born in Jamaica and have lived in Jamaica, the Bahamas, the United States and the United Kingdom. I have a BA in Business Management and a MA in International Relations and Political Economy. Prior to starting my master Public Administration in the Netherlands, I worked on projects with the Inter American Development Bank in the area of youth development in the Latin America and the Caribbean. This project was focused on working with youths at risk such as street kids in Brazil and unemployed youths who did not complete secondary education in Jamaica. The project was to train these youths and help them to develop skills that would help them to become productive members of society.

Why did you choose to study Public Administration?

I went to Haiti after the earthquake and there I saw a disconnect between the international organizations policy and the actual practices. So I thought why not study Public Administration to better understand how these organizations work so that in situation of crisis/and conflict we would be better able to implement or coordinate responses in such situations.

So why choose did you Leiden University?

The master program offers different tracks, with different specialization courses. It is possible to follow courses that aren't part of your specialization. For instance, I follow the track International Administration, however, I am able to follow courses from Crisis & Security Management track as well, and this is good because I believe that International Administration covers issues or some aspects of crisis management. So the possibility to follow a mix of specialization courses influenced my decision to study in Leiden University. Furthermore, I also received a scholarship to study in Leiden.

Really? How did you receive the scholarship?

After I applied and was accepted to Leiden I saw the Leiden University Excellent Scholarship being offered to international students. So I applied for

it and was successfully thereby receiving a Silver-Award, which covers 75% of my tuition.

So your interest lies with international organizations and their development projects. Is that also a reason to choose Leiden?

Yeah, I was hoping that the Public Administration courses would provide me with a different lens to look at international development in terms of understanding and applying theories. The State of the Art courses that I have completed so far have really lived up to my expectations. However, while the content of the specialization courses are very interesting and relevant, I must say I was a bit disappointed in terms of the course delivery. I expected more interaction and students involvement, like giving your own thoughts and opinions instead of just coming to the lecture and to take notes. I find the courses at times to be too passive. Because at this stage, we being trained to be able to become leaders to tackle complex global issues in our respective fields so we must be allowed to give our own views and opinions because at the end of the day, that is what will be expected of us in our fields.

I don't think it is the fault of the students, but it's more a matter of how some of the professors organize his course, because I have seen some courses where there is an active discussion.

Are you satisfied with the literature?

Yeah I am satisfied for the most part with the literature used for on the course. However, there were concerns raised by students about one text used on a course because of the source that was used throughout the text.

"Some of the courses have really opened my eyes"

Looking at your background, can you relate to the topics of the classes?

I certainly can, some of the courses have really opened my eyes. If I had the possibility to go back in time I would certainly have acted differently. For example, the course The Politics of Participation has given me a new perspective on my work. This course has helped me to understand how citizen participation can be beneficial in programme/projects from conception to implementation.

What are your plans after graduating?

For my master thesis I want to look into the development of Africa, so after graduating I probably want to go work for an organization that contributes to the development of Africa. I hope to work for the United Nations or the World Bank.

"I find it interesting that in Leiden there are multiple faculties, which contradicts my study experience in the U.S. and the U.K. where everything is centered on one campus"

Do you enjoy the student life in Leiden?

Yes I do, but I find it interesting that in Leiden there are multiple faculties, which contradicts my study experience in the U.S. and the U.K. where everything is centered on one campus. I am a part of B.I.L. and I have been on a trip with them to the Council of Europe in Staatsburg. I am also a part of the International Student Network- ISN which is a network of international students that help with international student to integrate and also represent international student needs; they also organize events for international students. In general, Leiden is very nice city for studying. It a beautiful city, with very picturesque, it has a very rich history. It also has many bars, pubs and as long as those things are around, what else can you ask for?

What would you like to see differently in Leiden?

I have the feeling that there is sort of a dual University, one for the Dutch students and one for the international. The information on the Dutch

website is different than the English one, so as International student you are sometime lost and misinformed. One of the biggest disappointments was the welcome at FSW, which was given entirely in Dutch. So I would like to see more interaction with the Dutch and the international students. But in general, I am happy with the way thing go. I always look back at my first week in Leiden, when I was totally lost in the city and I didn't understand the language. I found the Dutch to be very helpful and friendly, showing me the way to go and so on. However, the Dutch language is very difficult to learn haha.

What is the biggest difference with the Dutch society and the societies where you have lived?

Well the biggest difference is that the Dutch are more organized and more agenda oriented. The Dutch system pays more attention to people who are not able to take care of themselves and that is a good thing. Your social programs are a lot better than the United States, your government really takes care of it's people and that's an accomplishment, something you guys should be very proud of.

To conclude, what is your happiest memory of Leiden?

Mmz, I would say the Scholarship Ceremony. For me it was a really good day, because I was among a group of some of best international students that are studying at Leiden University and were granted the Leiden University Excellent Scholarship and also at the Official Academic opening we were made to feel very much apart of the University. ■

Interview 27e Bestuur der B.I.L.

Het 27e bestuur der B.I.L heeft inmiddels haar intrede gedaan. Om de bestuursleden beter te leren kennen stellen zij zichzelf hier aan de hand van een aantal vragen aan de lezers voor.

Felix Netten (21)

Voorzitter & Commissaris Almanak

Hobby's: Films kijken, hockeyen, borrelen!
 Relatie? Nee
 Lievelingskleur: donkerblauw
 Televisieprogramma: Family guy en teen mom
 Krant: NRC
 Radiostation: 538/ 100% nl
 Vereniging: B.I.L. en Minerva
 Bier: Freddie's finest
 Favoriete land: Italië
 Favoriete stad: Sienna
 Idool: Mijn broer David
 Stamkroeg: l'Esperance
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: Bart van Horck
 Favoriete bestuurskundevak: Politieke filosofie
 Favoriete overheidsorgaan: CBR
 Later word ik... Rijk, dik en gelukkig
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: Foodfight in een supermarkt
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt ... Onvergetelijk, super geniaal, en overheerschend!!!!
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: 27 kilo
 ALV's ... Altijd een hoop jolijt
 De BB ... Naast de Donald Duck mijn favoriete blad
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Mijn Eerste JaarsWeekend
 Mijn grootste talent: de sfeer creëren en die behouden
 Doel voor komend jaar: Veel leren en genieten
 Tenslotte: Kom allen vooral koffie drinken in de B.I.L.-kamer.

Kirsten Park (20)

Secretaris & Commissaris Bestuurskundige Berichten

Hobby's: Waterpolo, drankjes doen met vrienden, uitgaan
 Relatie? Ja, met Lennart
 Lievelingskleur: Roze
 Televisieprogramma: Gossip Girl, Grey's Anatomy
 Krant: nu.nl
 Radiostation: Radio 538
 Vereniging: geen
 Bier: Heineken
 Favoriete land: Griekenland
 Favoriete stad: Barcelona
 Idool: Jude Law
 Stamkroeg: Einstein
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: McGregor
 Favoriete bestuurskundevak: Comparative Government
 Favoriete overheidsorgaan: Ministeries
 Later word ik... ambtenaar????
 Nog geen idee;))
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: Naar Schiphol gaan en gewoon een vliegtuig ergens naar toe kiezen
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt... te mooi voor woorden
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: geen!!!!!!
 ALV's... zal ik altijd goed notuleren
 De BB... wordt net zo mooi als voorgaande jaren
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Het diesfeest in de lustrumweek
 Mijn grootste talent: Multi-tasken en behulpzaam zijn
 Doel voor komend jaar: genieten
 Tenslotte: kan ik er alleen maar van dromen de BB's van mijn voorganger te overtreffen!

Erik Chen (21)

Penningmeester

Hobby's: Hockey, squash, zaalvoetbal, snowboarden
 Relatie? geen
 Lievelingskleur: bordeauxrood
 Televisieprogramma: Suits en Burn Notice
 Krant: NRC en Volkskrant
 Radiostation: BBC Radio 1
 Vereniging: Minerva en B.I.L.
 Bier: Heineken en Hertog Jan
 Favoriete land: China
 Favoriete stad: Londen
 Idool: Ouders
 Stamkroeg: MaPo en Praathuys
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: Lipsky en Follet
 Favoriete bestuurskundevak: Publiek Management
 Favoriete overheidsorgaan: DUO – IB Groep
 Later word ik ... Oud , rijk en gelukkig
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: Lange, verre zeiltocht maken
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt... Onvergetelijk
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: -10kg (min!)
 ALV's... Verplichte gezelligheid
 De BB... Zou voorgeschreven literatuur moeten zijn bij alle vakken
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Cocktails drinken in de Burj al Arab tijdens de lange reis naar Dubai
 Mijn grootste talent: Overzicht houden en daarnaar handelen
 Doel voor komend jaar: Zelfontplooiing en ontwikkeling
 Tenslotte: Laten we er een mooi jaar van maken en tot ziens op een van de vele mooie activiteiten komend jaar!

Het 27e bestuur der B.I.L. met v.l.n.r.: Matthijs, Kirsten, Lianne, Felix, Johannes, Erik en Vera

Johannes Bogaards (20)

Commissaris Activiteiten & Master

Hobby's: Rugby, muziek luisteren, stappen

Relatie? Nee, maar wie weet wat volgend jaar oplevert.

Lievelingskleur: Skyblue Maroon, de kleuren van LSRG

Televisieprogramma: Charlie Brooker's Screenwipe, Married With Children, Family Guy, Louis Theroux, Whitest Kids U'know, Keuringsdienst van Waarde

Krant: NRC Handelsblad

Radiostation: Veronica, 80's en 90's die goed afgewisseld worden. Ook is Veronica één van de weinige radiostations die Adele niet kapot draaien.

Vereniging: LSRG, B.I.L., Sociëteit Vogelenzang

Bier: Ja! Dat is inderdaad erg lekker! Maar wat jullie waarschijnlijk bedoelen is welk bier ik het lekkerste vind, dat is Kapuziner Weizen.

Favoriete land: Nederland

Favoriete stad: Haarlem, mijn geboorteplaats en stad waar ik naar school ging, Vogelenzang is en blijft wel het favoriete dorp.

Idool: Heb ik niet.

Stamkroeg: Danzig te Den Haag, mijn balkon/veranda, de kerkuil in Vogelenzang.

Favoriete bestuurskundige aller tijden: Kanter, omdat ze de waarheid spreekt. Haar Stereotype's kom je werkelijk overal tegen, zelfs in de B.I.L., je hoeft niet eens zo goed te zoeken.

Favoriete bestuurskundevak: Alle vakken die door de heer van Noort gegeven worden. Hij weet de stof duidelijk uit te leggen, maar weet de aandacht vast te houden door met een droge opmerking alles op te fleuren.

Favoriete overheidsorgaan: Ministerie van Buitenlandse Zaken

Later word ik... Ik heb nog geen goed idee van wat ik later wil gaan doen. Ik hoop uiteindelijk bij een grote multinational aan de slag te kunnen gaan.

Dit heb ik altijd al eens willen doen: Naar Oktoberfest gaan en daar de cultuur opsnuiven.

Het 27e B.I.L. bestuur wordt... legendarisch.

Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: -2 kilo, ja dat heb je goed gelezen, ik ga afvallen.

ALV's... noodzakelijk om een band met de leden te behouden. De ALV is oppermachtig en is een instantie waar rekening mee gehouden moet worden. Ik hoop dat vele nieuwe leden ook hun weg vinden naar de ALV.

De BB... een van de professioneelste verenigingstijdschriften, goede en interessante artikelen met vooraanstaande wetenschappers en politici. Dit niveau moet gehandhaafd worden.

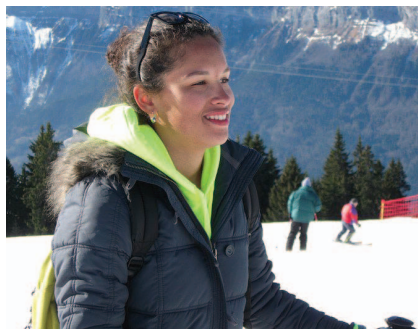
Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Mijn EJD, toen ik vers van het VWO in een klap in het studentenleven kwam. Veel van mijn studiegenoten heb ik ook daar leren kennen. Ik ben het 24e bestuur nog steeds erg dankbaar voor die toptijd.

Mijn grootste talent: Moeiteloos switchen tussen Nederlands en Duits.

Doel voor komend jaar: De B.I.L. goed op de kaart te zetten met de beste activiteiten.

Tenslotte: Gaat het 26e Bestuur een prachtig jaar neerzetten! [Johannes bedoelde waarschijnlijk het 27e, Red.]

Lisanne Molina (21)
Commissaris Onderwijs

Hobby's: Hockey, voetbal kijken, cordial & gezelschap
 Relatie? Nee
 Liefelingskleur: turquoise
 Televisieprogramma: Expeditie Robinson, A'dam & E.V.A.
 Krant: NRC NEXT
 Radiostation: Q-music
 Vereniging: L.V.V.S. Augustinus
 Bier: Lekker
 Favoriete land: Antillen
 Favoriete stad: Utrecht
 Idool: mijn beste vriendin Liesanne
 Stamkroeg: Roebels
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: Migdal
 Favoriete bestuurskundevak: Beleid
 Favoriete overheidsorgaan: DUO
 Later word ik... Groot
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: Alles wat ik had willen doen wat binnen mijn bereik lag heb ik al gedaan, ben ik aan het doen of ga ik doen. Wat nog niet binnen mijn bereik heeft gelegen is een reis naar Afrika maken.
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt... Nog geiler!
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: Liever niet eigenlijk
 ALV's ... Horen er ook bij!
 De BB ... Gaat nog interessanter worden dit jaar!
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Uitgaan op EJD (en de ochtendgymnastiek de volgende ochtend)
 Mijn grootste talent: Enthousiast zijn
 Doel voor komend jaar: Een mooi B.I.L. jaar neerzetten
 Tenslotte: Heb ik ontzettend veel zin in komend jaar en hoop weer veel mensen te zien in de B.I.L. kamer en op activiteiten.

Matthijs van der Klugt (22)
Commissaris Buitenland

Hobby's: Schaatsen, reizen, voetbal, chillen
 Relatie? Nope
 Liefelingskleur: Wit-Rood-Wit
 Televisieprogramma: Hmm, mag Comedy Central als geheel ook?
 Krant: NRC
 Radiostation: 3FM, hoewel het eigenlijk allemaal één pot nat is
 Vereniging: L.V.V.S. Augustinus en ik kan het natuurlijk niet maken om de B.I.L. onvermeld te laten
 Bier: Palm, Bourgondisch genieten
 Favoriete land: Guatemala
 Favoriete stad: Roma, caput mundi
 Idool: Dennis Bergkamp & Jari Litmanen
 Stamkroeg: Grand Café Central
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: Douglas Murray McGregor
 Favoriete bestuurskundevak: Die ene met die leuke colleges
 Favoriete overheidsorgaan: DUO, mijn grote sponsor
 Later word ik... iemand die weigert op te houden met student zijn, ook al ben ik mijn houdbaarheidsdatum allang gepasseerd
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: een paar maanden in een busje door Australië toeren
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt... legendarisch mooi
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: 27 gram
 ALV's... bitterballen!
 De BB... komt altijd weer met een aantal leuke artikelen
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: Dubai! Zon, zee, shisha, te veel te grote gebouwen en B.I.L.-lers; wat wil je nog meer?
 Mijn grootste talent: Dingen waarmee ik veel te laat ben en die ik veel te lang uitgesteld heb toch nog op hun pootjes terecht laten komen
 Doel voor komend jaar: Bovenaan eindigen in de borrelsub
 Tenslotte: Zorg dat je op tijd bent om je in te schrijven door de reizen, want je wilt ze absoluut niet missen!

Vera Voogd (20)
Commissaris Acquisitie & Alumni

Hobby's: Golfsurfen
 Relatie? Vrijgezel
 Liefelingskleur: Groen
 Televisieprogramma: Bones
 Krant: NRC next
 Radiostation: Q-music
 Vereniging: De B.I.L. !
 Bier: Ze bestaan nog, studenten die gelukkiger worden van wijn.
 Favoriete land: Ik ben er helaas nog nooit geweest, maar Canada lijkt me heel mooi.
 Favoriete stad: Krakau en Leiden natuurlijk!
 Idool: Robbie Williams
 Stamkroeg: Die heb ik niet, als het er maar gezellig is.
 Favoriete bestuurskundige aller tijden: Kingdon
 Favoriete bestuurskundevak: Geschiedenis van het Openbaar Bestuur
 Favoriete overheidsorgaan: De Brandweer en de Politie.
 Later word ik... hopelijk heel gelukkig, gezond en succesvol in wat ik doe!
 Dit heb ik altijd al eens willen doen: Reizen door Amerika, Canada, Australië en Noorwegen.
 Het 27e B.I.L. bestuur wordt... Geweldig natuurlijk!! We gaan er een topjaar van maken.
 Verwachte gewichtstoename aankomend jaar: Daar durf ik niet aan te denken ...
 ALV's... horen er nu eenmaal bij.
 De BB... is altijd weer leuk en interessant om te lezen.
 Mijn favoriete moment bij de B.I.L. tot nu toe: De lange reis naar Dubai
 Mijn grootste talent: Organiseren
 Doel voor komend jaar: Veel fondsen werven en er een succesvol B.I.L. jaar van maken.
 Tenslotte: Heb ik er superveel zin in!

AlleJaarsWeekend

door Soraya Koendjibiharie

Op 24 en 25 juni ging de B.I.L. voor de eerste keer op AlleJaarsWeekend (AJW). Met een groep leden een paar dagen chillen in Drenthe, gewoon een relaxt weekendje zonder verplichtingen. En dat concept bleek een succes!

Na de allerlaatste hertentamens van het academisch jaar gingen er een gevarieerde groep B.I.L.-ers naar het pittoreske dorpje Elst in de buurt van de Utrechtse Heuvelrug om de vakantie in te luiden. In de middag werd er in het zonnetje het afgelopen jaar besproken en er werd gesport. Het bouncende basketbalteam zorgde voor vermaak terwijl de nodige versnapering genuttigd werden. 's Avonds stond het BBQ-team klaar zodat er een goede bodem gelegd kon worden voor een hele lange nacht en alle calorieën die verbrand waren er weer netjes aangegeten en aangezopen konden worden. Terwijl de zon onderging werd een tafeltennist, een boswandeling gemaakt en aan drankspelletjes gedaan. Daarna volgde er wandeling naar een lokale kroeg waarvan menig AJW-er de naam niet meer weet. Deze kroeg heeft een enorme indruk op ons gemaakt én wij ook in deze kroeg. De AJW-ers lieten hun zangkwaliteiten horen en hun soepele dansjes zien. Daardoor waren sommige AJW-ers erg in trek bij de locals. Op de terugweg werden

er op een bestuurskundige manier bepaalde bewegwijzeringen, hoe goed deze ook bevestigd waren, in bewaring genomen.

Alsof we nog niet genoeg hadden gesport (tafeltennissen, voetballen, basketballen, volleyballen, wandelen, drinken) stond er de volgende ochtend of een paar uur later, het is maar net hoe je het bekijkt, de ultieme sport op het programma: Boerengolven! Helaas bleef het maar regenen en kon het boerengolven niet doorgaan. De teleurstelling was op het gezicht van menig AJW-er te zien.... Na de lunch vertrokken weer richting de mooiste stad ter wereld.

Het was een geweldig weekend en zeker voor herhaling vatbaar!

EersteJaarsDagen

door Lisanne Molina

Op donderdag 11 augustus was het weer zo ver; de Eerste Jaars Dagen (EJD). Met een groep van 35 kersverse eerstejaars en het ht. en ft. bestuur van de B.I.L. werd er verzameld voor het FSW. Traditiegetrouw begonnen we met het alliteratie voorstel spel, waarbij iedereen zich aan de hand van een bijvoeglijk naamwoord voor zijn naam voorstelt. De locatie was dit jaar wel helemaal nieuw; nadat iedereen zich had voorgesteld arriveerde de bus om de groep naar Drenthe te brengen. Ook tijdens de busreis was er genoeg vermaak. Zo hebben we B.I.L. bingo gespeeld, slechte muziek geluisterd en film gekeken.

Toen we eenmaal op de locatie aangekomen waren was er nog even tijd om om te kleden en te lunchen, waarna de huifkar klaarstond om ons weg te brengen voor een survivaltocht. De groep werd in drieën gedeeld en de groep die de eerste opdracht het snelst volbracht mocht ook als eerste vertrekken. De eerste opdracht was het bouwen van een vlot, alle groepsleden naar de overkant en weer terug brengen, en het vlot weer uit elkaar halen. Uiteindelijk bleek het voor iedereen, behalve het winnende team, vrij onmogelijk de hele groep droog en wel aan de overkant te krijgen. Het echte survivalgevoel was dus ook al snel aanwezig nadat er een aantal mensen de sloot in waren gevallen doordat er te veel op het vlot zaten.

Na de het vlottenbouwen volgde er een tocht met verschillende opdrachten, zoals een krattentoren bouwen, touwklommen en mountainbiken. De tocht werd afgesloten door een kanotocht over het meer. Weer terug op de accommodatie was er even tijd om te douchen en schone kleren aan te trekken voor we gingen bbq'en. Intussen was het wel heel hard gaan regenen dus we waren net op tijd binnen. Door de eigenaar van de accommodatie

is er vervolgens een uitgebreide bbq verzorgd. Daarna was het dan eindelijk tijd voor een feestje! De tafels en stoelen werden opzij geschoven en de muziekinstallatie werd klaargezet. Met de ft. Commissaris Activiteiten achter de draaitafel en dus gegarandeerd foute muziek werd het een mooi feestje dat uiteindelijk tot in de vroege uurtjes doorging.

De volgende ochtend was het na het ontbijt tijd voor ochtendgymnastiek. Van de typemachine met de ht. en ft. Secretarissen tot de heuse 'tapmove' met de ht. en ft. Commissarissen Activiteiten, er kwam van alles voorbij. Vervolgens werd het befaamde stickerspel gespeeld. Ook dit keer was er weer flink wat creativiteit op losgelaten om de raarste voorwerpen en personen te bedenken. Na afloop was er even tijd voor koffie met koekjes. Waarna de laatste activiteit van start kon gaan: de pubquiz met het ft. Bestuur. De eerstejaars werden in een aantal groepen opgedeeld en de quiz werd om en om door de verschillende leden van het ft. Bestuur gepresenteerd. De EJD werden uiteindelijk goed afgesloten met een lekkere lunch met friet en snacks, waarna de bus alweer aankwam om ons terug naar Leiden te brengen. Terug in de bus kon iedereen volgens mij terugdenken aan geslaagde Eerste Jaars Dagen, en ik weer zeker dat we er weer veel nieuwe leuke actieve B.I.L.'ers bij hebben gekregen dit jaar!

Verhaal uit de oude doos

De geschiedenis van Bestuurskundige Berichten

door Max van Tongeren

In iedere editie wordt een onderwerp uit de B.I.L.-geschiedenis belicht. Dit keer neemt de commissie de geschiedenis van 25 jaar Bestuurskundige Berichten onder de loep.

Al in 1986 schreef de B.I.L. er flink op los, 25 jaar geleden zag namelijk de eerste BB het levenslicht. Dit werd destijds door Prof.dr. A. van Braam omschreven als "Opnieuw een teken van levenskracht van de nieuwe Bestuurskundeopleiding." Hoogste tijd voor de huidige redactie om eens terug te kijken op het ontstaan van ons verenigingsblad, dat ondertussen al een oplage van duizend stuks heeft

Waar men in de eerste uitgaven de schrijvers nog dicht bij huis zocht (zo prijkte op de cover van de eerste BB in 1986 een foto van de wijlen beschermheer van de B.I.L. Prof.dr. A. van Braam), heeft de BB zich weten te ontwikkelen in een blad waar ook veel internationale bijdragen in verschenen zijn. In de eerste uitgave wordt wel meteen de toon gezet. Uri Rosenthal, tegenwoordig minister van Buitenlandse zaken veegt de vloer aan met de Bestuurskundeopleiding in Twente, waarna een scherpe reactie uit Twente volgt: men stempelt Rosenthal af als "dogmatisch".

De eerste jaren is er opmerkelijk veel aandacht voor de ontwikkelingen binnen de vereniging en de aard van de studie Bestuurskunde, hetgeen ook blijkt uit het voorbeeld hierboven. Klaarblijkelijk worstelde men ook in Leiden met wat Dhr. van Noort in zijn colleges de "welhaast chronische identiteitscrisis" van de studie tracht te noemen.

Midden jaren '90 is de BB veel vaker dan voorheen voorzien van een thema. De meest uiteenlopende thema's komen voorbij, waarbij het opvalt dat Europa toch wel vaak in de BB prijkt en ook het themanummer over voetbal zal waarschijnlijk nog tot aan het einde der tijden als "interessante" keuze gelden.

Waar de BB tegenwoordig een bron van inkomsten is voor de B.I.L., was dit in het verleden zeker niet altijd het geval. In de beginjaren was het lastig om de touwtjes aan elkaar te knopen inzake financiën. Dit kwam vooral door het nogal dure printwerk en het ontbreken van voldoende advertentie-inkomsten. Dat er echt geldgebrek was blijkt wel uit de ludieke actie van Marieneke van der Meer, die tijdens het eindfeest van 1987 een danswedstrijd organiseert, waarvan de opbrengsten naar de BB zouden gaan. Er ging op een gegeven moment

zeker 20% van het budget van de vereniging, naar het printen en uitgeven van het blad. Dit leverde nogal eens een ferme discussie op, zeker wat betreft de invloed van het bestuur op de BB. Tot de meest recente statutenwijziging in 2006 was de Commissie Bestuurskundige Berichten namelijk een onafhankelijke commissie. Er zat niemand van het bestuur in de commissie, het bestuur was namelijk alleen vertegenwoordigd in de redactieraad. Sindsdien is de BB een commissie net als alle anderen.

Het blad heeft het predicaat semi-wetenschappelijk, met name door de afwisseling van wetenschappelijke stukken en verenigingszaken als verslagen van reizen, activiteiten en interviews met alumni. De laatste jaren word er dan ook flink wat kopij geschreven door de redactie zelf. Door de combinatie van vereniging en wetenschap is er echter wel meer dan ééns een discussie gevoerd over de inhoud van het blad.

De BB-redactie hoopt dat er ook de komende 25 jaar mooie bijdragen door leden en externen zal worden geleverd, zodat er over 25 jaar, een prachtig gouden jubileum beschreven kan worden.

Bestuurskunde Berichten blikt terug

door Max van Tongeren

Ruben Libgott

Aanvang studie bestuurskunde in 2004

Je bent alumnus, hoe kijk je terug op je studietijd bij de B.I.L.?

Ik ben al direct vanaf de start van mijn studie in Leiden actief geworden bij de B.I.L.; gelijk met de neus in de boter in een lustrumjaar. Je kunt best zeggen dat de B.I.L. officieus voor de 'Beste In Leiden' staat; het is een hele professionele vereniging, waar de lat hoog ligt en de leden

haar bestuur scherp houden. In 2006-2007 zat ik het bestuur en je ziet daar de Bestuurskunde in de praktijk: van Niskanen's budget-maximalisatie tot historisch institutionalisme en functionalisme. Ik heb nog nooit gemerkt dat er een stap terug wordt gedaan. Binnen de tradities van de B.I.L. zijn bestuurders altijd enthousiast om nóg meer te doen en over de horizon heen te kijken. Elk bestuur is anders; van een Weberiaanse Iron Cage is geen sprake.

Wat heeft je doen besluiten om in het bestuur van de B.I.L. te gaan destijds, en waarom koos je voor de functie commissaris BB?

Sinds mijn 14e teken ik strips voor kranten en heb ik ook een interviewserie gehad met bekende (strip)tekenaars (o.a. Dick Bruna, Peter de Wit). De journalistiek spreekt mij erg aan. Ik tekende toen ik nog op de middelbare school ook al voor universiteitskranten en een blad van een studievereniging (technische bedrijfskunde). Dat vond ik zo'n mooi blad en ik zag de gave dingen die die studievereniging organiseerde, dat toen ik Bestuurskunde ging studeren ik ook direct actief wilde worden bij de studievereniging hier, de B.I.L.! In het eerste jaar zat ik in de BB-Commissie onder leiding van commissaris Bart van Horck. Govert van Gorcum, die in mijn bestuursjaar voorzitter werd, zat toen ook in de commissie. We hebben toen mooie dingen gedaan, zoals allerlei controversiële regeringsleiders aanschrijven voor een bijdrage. Het jaar daarop bleef ik in de commissie, ditmaal o.a. van Frank van der Plas. We zochten toen wederom de controverse op, met o.a. een thema-editie over drugs. In het derde jaar ging ik het bestuur in, natuurlijk als secretaris en.. commissaris BB!

Het blad van de studievereniging technische bedrijfskunde uit Eindhoven waar ik eerder voor had gewerkt was absoluut een voorbeeld voor mij; een prachtige kleurrijke glossy. In mijn jaar besloten we daarom een steunkleur te nemen in het binnenwerk, het papier nét iets luxer te maken en uiteindelijk ook een fullcolour cover te nemen. Maar ook inhoudelijk werd het blad aangepast; het werd iets dikker met ook economischer gebruik van de lay-out. Inhoudelijk werd een balans gezocht om (nóg) iets meer verdiepend een thema te kunnen belichten (met echt inhoudelijke bijdragen, maar ook een studentikoze kwinkslag) en meer aandacht te geven aan het onderzoek op 'de vijfde' en de activiteiten van de B.I.L. We hebben toen grote namen aan ons verbonden, zoals de beroemde Franse Bestuurskundige prof. Jacques Chevallier, crisis-expert (en nu minister) prof. Uri Rosenthal, ex-Kamerlid Bert Bakker en wijnmaker/schrijver Ilja Gort. Ook volgden we de samenwerking tussen het Instituut (toen nog departement) met de universiteit in Jemen en zochten we voor het eerst elke editie alumni op.

Wat ben je na je afstuderen gaan doen?

Ik heb mijn Bachelor nominaal kunnen doen (en zelfs extra studiepunten gehaald in mijn bestuursjaar—ja mensen, het kan!) en ging toen de Research Master Bestuurskunde volgen. Ik heb toen ook met een studiegenoot een groot onderzoeksrapport geschreven bij het Centrum voor Terrorisme studies over de buitenlandse invloeden op radicalisering, waarbij ik mij vooral op satellietzenders heb gericht. De Research Master ben ik nog aan het afronden, maar ondertussen ben ik begonnen met Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht. Bij Bestuurskunde heeft men het wel vaak over de wetten en regels, maar de kennis ontbreekt wat de regels precies zeggen en hoe zij (in samenhang) werken. Bij Rechtsgeleerdheid aan de andere kant, heeft men nauwelijks oog voor de effecten van regels, de manier (en omstandigheden) waarop zij tot stand komen en de werking van de regels tussen de verschillende actoren. Het vult elkaar dus geweldig aan, waarbij vooral Fiscaal Recht ook heel erg beleidsmatig (en strategisch) is.

Wat vind je van de ontwikkelingen binnen de B.I.L. en bij de Bestuurskundige Berichten in het bijzonder?

Ik heb nu best wel veel studieverenigingen gezien en heb ook zelf in andere besturen gezeten, maar de B.I.L. is verreweg de meest professionele vereniging, met een goede balans

tussen inhoudelijke activiteiten, feesten en gezelligheid. De reizen zijn altijd subliem en een absolute must—jammer dat ik dit jaar niet mee kon naar o.a. Dubai. Bestuurskundigen, en vooral de actievelingen bij de B.I.L., zijn ook stevast leuke mensen! Bestuurskundige Berichten wordt ook steeds professioneler en het is uiterst knap dat er de laatste jaren ook echt elke jaargang vier volwaardige edities zijn verschenen! Er zit echt enorm veel tijd in het maken van zo'n blad en dat met alle studiedruk en andere activiteiten. Ruben met commissie

Dit is alweer de laatste editie van de BB voor deze commissie. Welke gouden tip zou je de volgende commissie op het hart willen drukken?

Hoera! De vierde editie is weer af! Daar mogen jullie trots op zijn en met een prachtig resultaat—vooral het luchtvaart-thema vond ik origineel. Tips? Volgens mij zit de BB op het goede spoor. Maar wees scherp: houd de BB spannend, inhoudelijk hoogstaand, aantrekkelijk, modern én studentikoos. Blijf grappen met de lezer uithalen en durf inderdaad de grote namen uit de Bestuurskunde en de bestuurlijke praktijk te benaderen voor bijdragen of interviews. Je doet er leuke contacten mee op. En voor eerstejaars: schroom niet om ook gewoon bijdragen te leveren aan de BB en je te verdiepen in onderwerpen buiten de colleges. Een geweldige leerschool en een feest wanneer jouw stuk bij zoveel lezers binnen en buiten de universiteit op de deurmat ploft. Het heeft een magie om je werk gepubliceerd te zien. Wetenschap is pas wetenschap, als deze gelezen is. Google ook voor de gein eens op "Bestuurskundige Berichten". Je zult verbaasd zijn hoeveel grote Bestuurskundigen met trots hun publicatie in de BB op hun CV hebben gezet; er wordt soms zelfs uit de BB geciteerd!

Ruben Libgott met enkele BB commissieleden

Hans Steensma Aanvang studie bestuurskunde in 1986

Je bent alumnus, hoe kijk je terug op je studietijd bij de B.I.L?

In 1986 – halverwege mijn 2e jaar ben ik vanuit Twente naar Leiden gelift met een studiegids onder mijn arm om te verkennen of een overstap naar de RUL mogelijk was. Het leek me leuk om dichterbij het bestuurlijke centrum van NL te studeren, en bovendien trok mij de juridische afstudeervariant. De toenmalige studieadviseur mw Gevers keek begerig naar de studiegids, die hadden ze kennelijk op Rapenburg 59 nog nooit gezien – ook al bestond bestuurskunde Twente al geruime tijd en waren ze in Leiden nog maar net gestart. Achteraf gezien een eerste stap in mijn betrokkenheid bij de inrichting van de studie – de src – studierichtingscommissie. Bestaat die eigenlijk nog?

De B.I.L was een jonge vereniging in opkomst. Ik woonde in het centrum van Amsterdam en moest na een BIL feest of een slaappleats regelen of met de nachttrein. Ik herinner mij de gedrevenheid van het bestuur (excursie naar Brussel) en de inhoudelijke diepgang van de LBD 1988 die in Leiden plaatsvond. Overigens, ik had een vriendin in Utrecht – nu mijn vrouw en moeder van onze 4 kinderen – dus Leiden was voor mij niet het middelpunt van de wereld.

Wat heeft je doen besluiten om in het bestuur van de B.I.L te gaan destijds, en waarom koos je voor de functie commissaris BB?

Ha, ha – neen, ik heb niet in het bestuur van de B.I.L gezeten. Ik was meer een buitenstaander die zich opwond over kleine en grote 'misstanden'. In de redactie van de BB – toen overigens bewust en fier onafhankelijk van de B.I.L als vereniging – vond ik medestanders om de ontwikkeling van de vakgroep en van het vakgebied van commentaar te voorzien. Dat ging al dan niet onder pseudoniem en ook nog gewoon met de typemachine. Vragen als: is bestuurskunde nu wel of niet een universitaire studie? En, welke intellectuele diepgang gaat er schuil achter de opsommingen in het Groene Monster van Van Braam, hielden ons bezig. Zonder stropdas en zonder rangen als 'commissaris'. Bovendien was ik later actief in de UR en nauw betrokken bij acties tegen de plannen van minister Ritzen, die de studentengeleding in de UR een kopje kleiner wilde maken. >

Wat ben je na je afstuderen gaan doen?

Na 7 jaren studie met ruime omwegen en boeiende keuzevakken buiten de faculteit, volgde een verlengde dienstplicht bij het Korps Mariniers (24 maanden). Aansluitend ben ik samen met mijn vriendin in 54 weken de aarde rond gereisd, oost om, in een vloeiende lijn, zonder te vliegen – althans tot en met Kupang – West Timor – toen konden we geen boot vinden om naar Australië over te steken en hebben we een vliegticket gekocht. Lenin, Mao en Ho Chin Min bezocht in hun afzonderlijke mausolea. Op Hawaii – 6 weken voor thuiskomst – gaf een familielid een boekje mee van de toen nog onbekende journalist Twan Huys: 'In opdracht van Hare Majesteit', waarin hij tien Nederlandse ambassadeurs had geïnterviewd. 'Lees wat ze zeggen over de veranderingen binnen de dienst en waag het niet om te solliciteren', aldus het familiale advies.

Tja, 29 jaar oud – Bildung in de breedte, maar wel in de krappe arbeidsmarkt van '96 op zoek naar een baan. Toen bewust gekozen voor de mens-kant van organisaties. Niet het beleid, de marketing of de geld-kant, maar een eerste job als consultant W&S bij een klein bureau, vervolgens hoofd opleidingen bij het grote PwC (PricewaterhouseCoopers red.), dan trainer bij een commercieel bureau en nu gegrepen door 'serious gaming' als 'tool' om plannen om te zetten in actie en ondernemer op het gebied van het toepassen van militaire formats in de zakelijke bedrijfsvoering (www.mfib.nl).

Wat vind je van de ontwikkelingen binnen de B.I.L en bij de Bestuurskundige Berichten in het bijzonder?

Met enige verbazing (en verholen bewondering) heb ik de professionalisering van de uitstraling van de BIL als geoliede en inmiddels gevestigde vereniging gade geslagen. Meer een soort fysieke LinkedIn voor studenten met grote ambities. Sinds de laatste alumni-bijeenkomst ben ik weer abonnee van de BB. Nou, daar moet je echt voor gaan zitten!

Hans Steensma in zijn tijd bij het Korps Mariniers

Dit is alweer de laatste editie van de BB voor deze commissie. Welke gouden tip zou je de volgende commissie op het hart willen drukken?

Mijn gouden tip: blijf kritisch betrokken! Durf uit te komen voor je mening, ook al gaat die tegen de stroom in. ■

Bent u in Leiden afgestudeerd als bestuurskundige maar nog geen alumnuslid van de B.I.L.? Vul de alumnus lidmaatschapskaart in de B.I.L.-kamer in of stuur een e-mail naar secretaris@bilboard.nl.

Kent u nog oud-studiegenoten die nog geen alumnuslid zijn? Stel hen dan op de hoogte van de voordelen van het alumnus lidmaatschap!

DAGELIJKS GEOPEND VOOR
LUNCH, DINER EN BORREL

3 gangen keuzemenu € 21,95

Smakelijke dagschotel € 8,95

Zondag en Maandag
Thaise Keuken

Sfeervolle bovenzaal voor
diners, borrels en bruiloften

tot ziens, tot EINSTEIN

NIEUWE RIJN 19 LEIDEN

071 - 5125370

mail@einstein.nu

Jouw studievereniging
wil het je zo voordelig en
makkelijk mogelijk maken.
Dus hebben ze een
boekenleverancier
die daarbij past.

The logo for Study Store, featuring the words "STUDY" and "STORE" in a bold, sans-serif font. The "U" in "STUDY" is stylized with a vertical line extending upwards. The text is white and set against a blue square background.

STUDY
STORE

Jouw studievereniging werkt
nauw samen met studystore.
En dat heeft zo z'n voordelen.
Doordat we snugger te werk
gaan, kunnen we jouw
complete boekenpakket
snel aanbieden tegen een
scherpe prijs.

www.studystore.nl